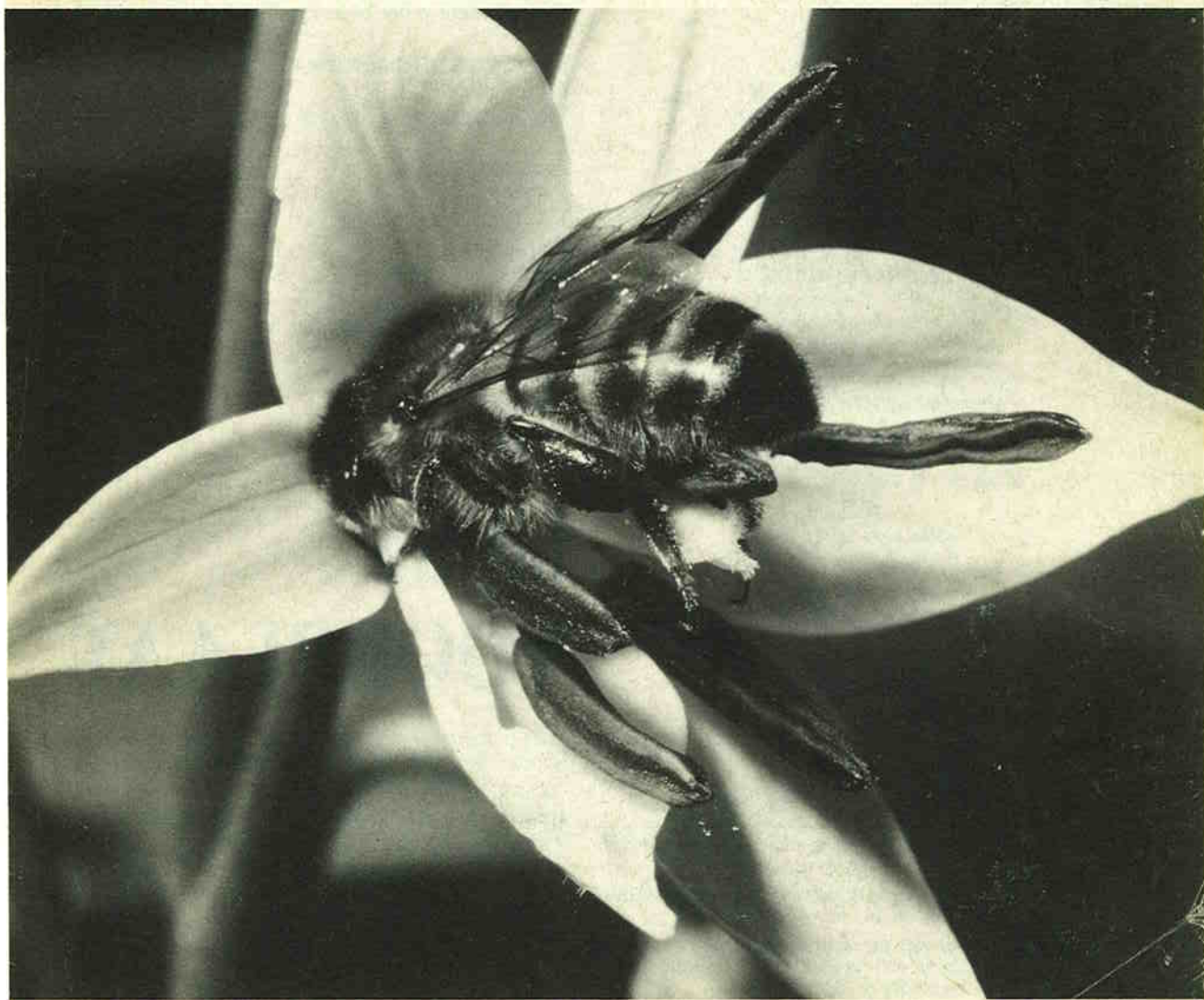

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 88 - no. 10 - oktober 1986

Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

bijenteelt

INHOUD

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND
Opgericht 1897

Redactie

Ir. J. Wesdorp
(hoofdredacteur, 05716-231)
mevr. J.M.A. Pos
Otto de Kat

Vaste medewerkers

Arjen Neve
Jan van de Veluwe
Ko Zoet

Ledenblad

Oplage 8200
Verschijnt 11x per jaar,
in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers

f 2,50 incl. porto

Advertentie-tarieven

op aanvraag

REDACTIE, SECRETARIAAT en **LEDENADMINISTRATIE**

VBBN, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon

VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422
Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Openingstijden

Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur
Winkel di. - vr. 9.00-18.00, za. 9.00-13.00 uur

Postgiro

VBBN (vereniging) 84.68.01
Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie

ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84
Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897
Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.

VBBN: Verenigingsreg.no. V119736
Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk

Drukkerij Modern B.V. Bennekom

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij **voor de 1e van de maand**, voorafgaande aan de maand van plaatsing, aan het BIJENHUIS, ook opgaven en betaling van advertenties en Speurbijtjes.

jaargang 88 - nummer 10 - oktober 1986

Van de redactie,	J. Wesdorp	275
Uitnodiging Bijenhouderscongres Warschau		276
Ambrosiushoeve aan het verenigen,	J.J. Speelziek	277
Een gemakkelijke zwerm,	T. de Witte	278
Sprokkelwaar,	O. de Kat	279
Instinct van de bijen of van de imker,	D. Vunderink	281
Van imker tot imker,	Ko zoet	282
Bijdragen over Varroa bestrijding,	ing. R.G. Schreuder	284
Onze leraar uit de Beemster		284
Bijen temmen met rook,	J.J. Speelziek	285
Bondslied		287
Bijenhoudery in het Thuringer Wald,	K. Nowotnick	291
Mogelijkheden tot veredelen van de honingbij in Nederland,	dr.ir. v. Heemert	295
Hoe het zoeken v.d. koningin te vermijden,	S. Meijer	297
Bijenplant in beeld,	A. Neve	298
Wist u dat...,	J. Wesdorp	299
Hygiëne en bijenhouden,	J. v.d. Steen	300
Bijenlimerick,	R.C. Hudig	300
Rechtzetting redactie		300
Vraagt u maar: azijnzuur,	J. Wesdorp	300
Tips van het Consulentenschap okt. '86		300
Mooiste plaatjes,	B. Dekker sr.	301
Speurbijtjes		302
Wij gedenken		302
Agenda		303

bij de VOORPLAAT

Kunt u zich het komend voorjaar al voorstellen? Velen kunnen dat maar slecht. Het bestellen en planten van bloembollen in oktober heeft dan voor hen iets onwenselijks. Maar goed, we hebben nu eenmaal een kalender om ons aan dingen te helpen herinneren. En als het om het imkeren gaat helpt het Groentje ons soms herinneren. De voorplaat van Arjen Neve is prachtig in kleuren; de vertaling in zwart wit vraagt van u een poging tot terugvertalen. Het is een bij in het voorjaarszonnetje die een bezoek brengt aan een bloeiende tulp. Op p. 298 gaat hij uitvoerig op die tulp in. U moet de bijengeschiedte tulpen en andere bollen nu planten !

VAN DE REDAKTIE

ONS BEWUSTZIJN EN NOG WAT

Bent u zich bewust?

Er ligt op de redaktietafel een mededeling waarmee ik niet goed raad weet. Die mededeling aan de pers is afkomstig van de Vrije Universiteit te Amsterdam. De uitkomst van de mededeling kan heel belangrijk zijn.

Waar gaat het in dit persbericht om?

De kop onder de mededeling vermeldt: BEWUSTER OMGAAN MET BESTRIJDINGSMIDDELEN NOODZAKELIJK.

Ik bedenk me dat zo'n kreet het altijd wel goed doet: bewuster leven, bewuster imkeren en nu dus: bewuster bestrijden van wat de boer in zijn oogst bedreigt.

Bedreigd voelen we ons allemaal, is het niet door de kruisraketten, dan door. . .

Maar nee, imker, houd je bij je korf of kast, het maakt allemaal deel uit van de achtergrond waartegen we onze fantastische hobby bedrijven. Want hoewel er in het bovenstaande iets van cynisme doorklinkt, ik denk dat wat men van plan is te doen, zijn vruchten af zal kunnen werpen. We zullen u over de inhoud van het persbericht niet langer in het ongewisse laten.

Ik hoef slechts aan te halen:

'Bij land en tuinbouworganisaties en milieugroeperingen bestaat een grote behoefte aan informatie over de bijwerkingen van bestrijdingsmiddelen. Deze organisaties onderkennen dat ook vele van de momenteel toegelaten bestrijdingsmiddelen belangrijke effecten kunnen hebben op de gezondheid van de gebruiker, alsmede op het produktie- en leefmilieu. De wens om bewuster en selectiever om te gaan met bestrijdingsmiddelen resulteert in een grote behoefte aan informatie over de risico's van afzonderlijke middelen. Daaraan kan momenteel slechts mondjesmaat worden voldaan, doordat een overzichtelijk naslagwerk met betrouwbare en voldoende volledige informatie over de bijwerkingen van bestrijdingsmiddelen ontbreekt. De Wetenschapswinkel VU gaat nu een handboek samenstellen dat in deze behoefte voorziet.'

In de openingszin zei ik dat ik niet goed raad wist met dit bericht. Dat vereist nog een nadere toelichting.

Als gesteld wordt dat er onvoldoende volledige en betrouwbare informatie is, dan houdt dat in dat er wantrouwen is tegen al die toxicologen en toelatingscommissies die over ons aller welzijn in eerste instantie dienen te waken en er ook de kennis toe bezitten. Dat nu meen ik is onterecht, daartoe ontbreken de bewijzen. Wat wel bij bewuster bestrijden hoort en waartoe

bestrijdingsmiddelenfirma's desnoods gedwongen zouden moeten worden is van meet af aan alles te publiceren wat nu de VU van plan is te gaan doen. En men zou erop moeten toezien dat die firma's ophouden met te beweren dat middel X nu zo gemakkelijk en totaal is om te gebruiken, dat een boer of tuinder er eigenlijk niet buiten zou kunnen. Maar: rookt u nog? of berijdt u een brommer of auto?

Mijn eigen conclusie: goed dat de Wetenschapswinkel van de VU hier een gat in de markt ontdekt, want zo houden de maatschappelijke krachten elkaar in een interessant evenwicht, waarvan de afloop heel spannend is. Als imkersorganisatie en als burger zijn we erbij betrokken. Wilt u meer weten?

Ir. E.E. Biewinga, is coordinator van het project "Neveneffecten van bestrijdingsmiddelen in de land- en tuinbouw", VU A'dam, tel. 548 3590 in A'dam.

Wie doet mee?

In onze vereniging (en niet alleen daar) hangt er veel van af, of er mensen zijn die zich willen inzetten om dingen tot stand te brengen. Poot een paar mensen die voor iets "in" zijn bij elkaar, wacht een weinig en er gebeuren wonderen, voor een ieder te zien.

Ik vlei me met de hoop dat ons redactieteam iets van zo'n club wegheeft, maar misschien moest ik dit maar niet hardop zeggen. Eerstdaags zullen we elkaar weer eens allemaal van gezicht tot gezicht in een redaktievergadering zien om ons over de toekomst te beraaden. U begrijpt het al: u heeft de kans om aan die vergadering mee te doen. Laat ons nog eens weten wat goed is in het Groentje, maar liever nog: wat beter kan. Kans is dat we dat zelf ook wel vonden, maar een extra signaal hier en daar vanuit de lezerskring is welkom, zo niet noodzakelijk. Zo is het ook nodig om nog maar eens te zeggen dat teveel licht in onze vereniging onder de korenmaat staat: er zijn heel wat leden die dat best zouden kunnen, die hun bijdrage aan het Maandschrift voor Bijenteelt nog op de bus moeten doen.

Tot slot een laatste meedoen-vraag: de Mo-Bee hive is nu bij sommigen een jaar in productie geweest. We vragen aan alle leden die ermee gewerkt hebben om deel te nemen aan een enquête die zal trachten de plussen en minnen van die kast zo objectief mogelijk te evalueren. Meldt u middels een briefkaartje aan het secretariaat. Dan stuurt de redactie u een enquêteformulier waarop u uw bevindingen kunt neerschrijven. Allicht bevorderen we er de bijenteelt mee.

De redactie heeft voor u een uitnodiging vertaald die de ons nu welbekende dr. Ostach, als president van het organiserende Poolse Nationale Comité heeft geschreven.

De tekst luidt ,naar beste weten vertaald,als volgt: ·

UITNODIGING

Het Comité van de Poolse Nationale Organisatie heeft de eer om u tot deelname aan het eenendertigste Internationale Bijenhouderscongres van Apimondia uit te nodigen.

Het Congres wordt in de hoofdstad van Polen, Warschau, in de congreszaal van het Paleis van Cultuur en Wetenschap gehouden .Het zal plaats vinden tussen de 19e en 25e augustus 1987. Het beschermheerschap voor het congres werd opgenomen door de Internationale Federatie van Bijenhoudersverenigingen APIMONDIA en het organiserende Poolse Nationale Comité.

Het congres valt samen met het 90ste bestaans- en activiteiten-jubileum van de Internationale Federatie van Bijenhoudersverenigingen APIMONDIA. Dat verleent dit congres een bijzondere waarde en glans. We hopen dat we, samen met alle deelnemers, het congres zulke werkomstandigheden en zo'n atmosfeer kunnen meegeven dat het de vervulling van het hoofddoel dient, te weten de vooruitgang en de ontwikkeling van de bijenteelt in de lidstaten alsook in de gehele wereld. Dit te meer omdat APIMONDIA een organisatie is die de bijentelers van deze wereld, onafhankelijk van ras, religie of politieke inzichten, verenigt.

Het hoofdthema van het congres is "Bij en Natuurbescherming". Het wetenschappelijk programma en ook het bezoek aan verscheidene moderne centra van Poolse bijenteelt, die op een duizendjarige geschiedenis kunnen terugzien, omvat alle gebieden van de bijenteelt die met het congressthema verband houden.

Het feit dat de organisatie van het 31ste Internationale Bijenhouderscongres van APIMONDIA aan de Poolse Imkersvereniging werd toevertrouwd is een eer en van bijzonder belang voor haar geschiedenis.

We zullen al het mogelijke doen om de congresdeelnemers, hun families en zij die met hen meekomen een interessant en aantrekkelijk programma te bieden. Een interessant programma wordt ook voor jonge bijenhouders voorbereid.

We zouden graag de congresdeelnemers willen verzekeren dat de hoofdstad van Polen, Warschau, u met grote hartelijkheid en de bekende traditioneel Poolse gastvrijheid verwacht.

We nodigen u hartelijk uit om aan het congres deel te nemen. Het is een prachtige gelegenheid om een bezoek te brengen aan Chopin's vaderland, om het volk en wat het economisch doet te leren kennen en om de standbeelden, architectuur, kunst en cultuur van het land te ontmoeten.

(Getekend door de president en vice-president van het organiserend comité,
de heren Ostach en Kostecki.)

De Ambrosiushoeve aan het verenigen

J. J. Speelziek

Onder de nieuwe benaming "Stichting Landelijk Proefbedrijf voor Insektenbestuiving en Bijenhouderij" namen we in het jongste juli/augustus-nummer van het Groentje kennis van de resultaten van het onderzoek betreffende de voorjaars- of najaarsvereniging. Dit onderzoek, indertijd aangevraagd door de VBBN, is het grootste en waarschijnlijk ook kostbaarste ooit in Hilvarenbeek gehouden. Ik geloof dan ook dat we er trots op mogen zijn over een instituut te beschikken waar een dergelijk omvangrijk onderzoek succesvol kan worden uitgevoerd.

Najaarsvereniging favoriet

De eindconclusie dat de najaarsvereniging in principe de voorkeur geniet, was voor mij en vele anderen geen verrassing. Alleen al de besparing van circa 15 gulden per bijenvolk zal voor de meeste imkers, voor zover zij dat niet reeds deden, de doorslag geven in het najaar te verenigen. Bovendien kunnen zij het nu vrijkomende kastenmateriaal dan gedurende de winter een goede beurt geven. Nu mag met genoemde besparing de bijdrage van vijf gulden aan de Ambrosiushoeve zelfs voor de grootste pessimist geen bezwaar meer opleveren.

Kleine volkjes leggen het 's winters af

Hoewel ik graag mijn bewondering uitspreek voor de onderzoekers die dit niet geringe werk tot een goed einde brachten, hoop ik dat zij het mij niet euvel zullen duiden enkele wellicht minder belangrijke kanttekeningen bij het gepubliceerde verslag te plaatsen. Mijn oude bezwaar tegen de voorjaarsvereniging stamde uit de periode dat men de veiger tijdens de zomerdracht eenmaal, dikwijls zelfs tweemaal liet afvliegen, overigens zelden met veel succes, om vervolgens het restant in een zesramer te overwinteren. Mede hierdoor ontstond de kwalijke gewoonte om kleine, beter gezegd te kleine volkjes te overwinteren. De aloude norm uit de korfmakerij om niet met minder dan vijf pond bijen de winter in te gaan werd toenmaals met voeten getreden. De grote wintersterfte bij die zesramers met mini-volkjes was dan ook strijk en zet. Zelfs tijdens deze beproeving waarbij we aan de deskundigheid van de onderzoekers echt niet hoeven te twifelen, stierf nog 12% van de ingewinterde vegers.

Hongerende volken verenigen veroorzaakt ellende

Aangaande de methode van de najaarsvereniging wil ik gaarne een ietwat afwijkende visie geven. Toepassing van de najaarsvereniging werd zeer lang afgeraden aangezien daarbij zoveel vechtpartijen zouden ontstaan.

Alleen dat argument al bestempelde de najaarsvereniging als onaanvaardbaar. Naar mijn mening was dat geheel ten onrechte en persoonlijk heb ik daar nimmer problemen mee gehad. In tegenstelling tot de zeer eenvoudig4e voorjaarsvereniging moet men zich in het najaar er wel van bewust zijn in welke situatie het bijenvolk dan verkeert. Ten tijde van die vereniging is er over het algemeen weinig dracht, de honing werd reeds afgenomen, zodat het omtrent die tijd bij menig volk schraalhans is. Succesvol verenigen is slechts mogelijk als de volken in een goede welstand verkeeren, met andere woorden verenig nimmer slecht gevoede volken. Dat is zeker voor de minder ervaren immer het grote probleem. Is het inderdaad schraalhans, geef ze dan tevoren enig voedsel opdat "hun magen gevuld zijn en er tevredenheid in het volk heerst".

Geen onnodig gerommel in de volken

Hoe vervolgens verenigd moet worden leerde ik van grootimker Schehle. 's Avonds pompt hij in beide te verenigen volken een flinke stoot rook, waarna de bakken gewoon op elkaar worden geplaatst. HET VERWIJDEREN VAN DE OUDE OF MINST PRODUKTIEVE KONINGIN LAAT HIJ ACHTERWEGE, HET VERSTOORT DE VOLKEN, KOST VEEL TIJD EN IS ZINLOOS, aldus Schehle. Zijn ervaring is dat in vrijwel alle gevallen de jonge koningin overleeft ofwel 'survival of the fittest'.

Dat deze benadering geen fabeltje is wordt bevestigd in het Duitse standaard bijenboek "Haltung und Zucht der Biene" van Zander/Boetcher (p.106), waarin de najaarsvereniging eveneens wordt aanbevolen en men het evenmin nodig acht de oude moeder daarbij te verwijderen. Als we de najaarsvereniging aldus uitvoeren levert dat geen enkel probleem op. Drie weken later is het broed in de onderste bak uitgelopen, het volk schuift langzaam omhoog en vormt de wintertros. Tijdens dit gebeuren mondjesmaat voeren en eerst drie weken na de samenvoeging snel afvoeren. Deze wijze van werken vergt weinig tijd en kan als doelmatig worden beschouwd.

Harmonie en gezondheid in wintervolk

Zander/Boetcher stelt bovendien (p.104) dat de najaarsvereniging als voordeel biedt dat bijen van verschillende volken zich gedurende de winter beter tot een harmonieuze eenheid ontwikkelen dan wanneer ze in het voorjaar worden verenigd. Bovendien is het najaar ook de beste tijd daar de gevoeligheid voor parasieten en het gevaar van besmetting dan het geringst is; parasieten vermeerderen zich namelijk in een sterk wintervolk niet zo snel als in zwakkere volken.

verder zie volgende pag.

VOORJAARSVERENIGING DESASTREUS

Dit argument ten gerieve van de najaarsvereniging noopt mij tot de volgende opmerking. Blijkens het onderzoek hadden de in het voorjaar verenigde volken meer bijen, ruim 1/3 meer broed en bijna de helft meer stuifmeel. Niettegenstaande die zeer grote voor-sprong op de in het najaar verenigde volken waren de oogstresultaten niet beter ! Welke conclusie kunnen we daaruit trekken ? De voorjaarsvereniging is desastreus voor een volk. De argumenten die Zander/Boettcher geeft ten voordele van de najaarsvereniging spreken hier tegen de voorjaarsvereniging. Deze handeling geschiedt immers als de winterbijen afsterven, een nieuwe generatie zich ontwikkelt, het Nosema gevaar het grootst is en de nachten dikwijls nog zeer koud zijn. Het ordenen van het broed of wel het rommelen in de volken moet dan juist worden nagelaten.

Folder voor de aankomend imkers

Nu de najaarsvereniging eindelijk officieel wordt aanbevolen, weliswaar met de aantekening voldoende reservevolkjes aan te houden, behoort de tot dusver aan de Aalster-methode gerelateerde voorjaarsvereniging definitief tot het verleden. Overwintering van zes-raamsvolkjes is eveneens taboe geworden, evenals het bedrijfsmatige afvliegen, eens een vast onderdeel van de Aalster methode.

Nu deze eens befaamde methode, na de oorlog de eerst bruikbare bedrijfsmethode voor de kastimkerij, ten gevolge van nieuwe ontwikkelingen als verouderd moet worden beschouwd, komt het mij wenselijk voor indien ons Landelijk Proefbedrijf "voor de bijenhouderij" een folder zou ontwerpen, waarin een aan deze tijd aangepaste schoolse methode wordt aanbevolen, een en ander met de aantekening dat bepaalde aspecten aanpassing behoeven zodra de jonge imker over meer ervaring beschikt.

Samenwerking imkerij-Proefbedrijf voor de bijenhouderij

Hoewel de imkerij door velen als een hobby wordt bedreven blijft het anderzijds noodzakelijk de bijenhouderij ook als een veeteeltbedrijf aan te merken. Immers in die bedrijfstak moeten we zeer alert zijn niet achterop te geraken. Het recente bezoek aan Polen heeft menigeen van ons geleerd dat we als imkers beslist niet in de voorste gelederen lopen. Het is dan ook een goede zaak dat de bijenorganisaties in nauwe samenwerking met het Landelijk Proefbedrijf voor Insektenbestuiving en Bijenhouderij alles in het werk stellen om bij voortdurende te streven naar een betere en meer produktieve imkerij. De proef met 100 volken is daar een sprekend voorbeeld van.

J.J. Speelziek

Een gemakkelijke zwerm

"Hierbij", zo schrijft de heer T.de Witte uit Raalte," een foto van een 'geschept' zwermpje bijen. Van schep-pen was geen sprake zoals duidelijk te zien is want er kwam geen schepkorf aan te pas. Ik kon er zo mee weglopen. Deze zwerm was in een groentetuin gaan

zitten aan een stuk panlat van ong.1 meter lengte die in de grond stond.

Wat mij betreft mag het altijd wel zo gemakkelijk gaan maar de praktijk leert ons ieder jaar wel anders."

Otto de Kat

Bij de honderdste geboortedag van Karl von Frisch.

Komende november is het honderd jaar geleden dat Karl von Frisch in Wenen werd geboren. De beroemde bioloog, die vooral bekendheid kreeg door zijn onderzoeken op het gebied van de communicatie tussen de bijen, de bijendans, was achtereenvolgens hoogleraar in Rostock, Breslau, München, Graz en weer in München. Van 1962 tot 1964 was hij president van de International Bee Research Association. In 1973 kreeg hij samen met de Oostenrijker Konrad Lorenz en onze landgenoot Nico Tinbergen de Nobelprijs.

In 1927 publiceerde hij een serie boeken waardoor hij voor het eerst bekendheid kreeg bij een groter publiek: "Aus dem Leben der Bienen". Een samenvatting van zijn onderzoeken verscheen in 1965 onder de titel "Tanzsprache und Orientierung der Bienen". Ik kan me nog heel goed herinneren hoe ik in het begin van de vijftiger jaren, als beginnend imker, met rode oren zijn allereerste publicaties over de bijendans, het waarnemen van kleuren en geuren, het gevoel voor tijd, zeer intensief bestudeerde (de boeken leende ik bij de L.H. in Wageningen; ze staan ook weer genoemd in de nieuwe catalogus!)

Van mijn eerste onderwijzerssalaris kocht ik een observatiekast. Een en ander kostte me een jaar studie voor de hoofdkaste maar dat het "verloren" jaar mij voor de rest van mijn leven heel veel winst heeft opgeleverd, hoef ik u niet uit te leggen.

Het moet ook in die tijd geweest zijn dat ik eens in het Zwitserse stadje Chur een lezing van Von Frisch ("der Bienen-Frisch" werd hij genoemd) heb bijgewoond. Een onvergetelijke avond.

Nog steeds vind ik het ongelooflijk dat bijen in staat zijn met elkaar te communiceren via een symbolentaal. Maar minstens zo indrukwekkend is het, dat een mens erin geslaagd is die taal voor ons te vertalen. Van de hand van Gene E. Robinson verscheen onlangs een prachtig artikel over de bijendans in de American Bee Journal (1986/3). Veel is er nog onbekend over het communicatiesysteem van de honingbij, al weten we inmiddels toch heel wat meer sinds de onderzoeken van von Frisch. Een mens verkrijgt de informatie van de bij door simpelweg naar de bijendans te kijken, maar hoe doen de bijen dat dan in het pikkedonker van hun nest?

Thomas Seely onderzoekt dit momenteel door het communicatiesysteem van *Apis mellifera*, die in afgesloten holtes nestelt, te vergelijken met dat van Aziatische bijen als *A. florea* en *dorsata* die hun nesten in de open lucht bouwen.

Robinson besluit zijn artikel als volgt:

"De danstaal van de honingbij is een van de meest opmerkelijke communicatiesystemen onder dieren die we kennen. Dit vermogen stelt bijenvolken in staat grote hoeveelheden honing en stuifmeel op een doelmatige wijze en onder verschillende omstandigheden te verzamelen. Dientengevolge kunnen honingbijen zich op zeer diverse plaatsen handhaven, van het tropische oerwoud tot hoog in het Himalaya gebergte. En zo behoren zij tot de meest verspreid over de aarde levende dieren die we kennen."

De bijendans kan het best bestudeerd worden in relatie tot de algehele organisatie van de kolonie. Nieuwe ontdekkingen zullen niet alleen onze kennis vergroten van deze fascinerende wijze van communicatie maar zullen ook licht werpen op de zo ingewikkelde organisatie van de honingbijen-gemeenschap."

Professor dr. Karl Ritter von Frisch stierf op zeer hoge leeftijd in 1982.

Hoe shockproof is koninginnebroed?

Dr. Karl Weiss van het Beierse bijenteeltinstituut heeft onderzocht in hoeverre bijenbroed bestand is tegen afkoeling en stoten.

Hij bracht raten en broed van verschillende ouderdom gedurende twaalf uur in een kelder met een temperatuur van achttien graden en een vochtigheidsgraad van zestig procent.

Broed tot en met negen dagen oud, dat is tot vlak nadat het verzegeld wordt, bleek zeer goed tegen deze afkoelingsperiode bestand te zijn. Daarna komen er echter enkele dagen dat het broed zeer gevoelig is: het grootste deel sterft. Vanaf ongeveer veertien dagen kan het weer goed tegen de lage temperaturen. Ratens met uitsluitend open broed kan men, zonder dat grote verliezen geleden worden, rustig een nachtje buiten het volk bewaren. Gesloten broed van meer dan vijftien dagen oud kan men zonder bezwaar 24 uur bij een temperatuur van 16 tot 18 graden bewaren. Koninginnebroed is het gevoeligst voor afkoeling op de negende en tiende dag, maar ook de dagen daar vlak omheen zijn kritiek. Pas twee dagen voor het uitkomen, verdragen de poppen de afkoeling beter. Om te onderzoeken in hoeverre koninginnelarven bestand zijn tegen schokken deed Weiss de volgende test.

Hij liet de bekende houten Zandermoerkooitjes (die met gaas aan de ene en een plastic ruitje aan de andere zijde), waarin de doppen bevestigd waren, vier maal achter elkaar van ongeveer vijf centimeter hoogte op een tafel vallen.

verder zie volgende pag.

Vanaf het moment dat de cel verzegeld wordt, kan de larf, die dan een korte rustperiode doormaakt van zo'n anderhalve dag, heel goed tegen de stootjes. Maar zodra de verpoping begint, is de larf zeer schokgevoelig. Pas vanaf de dertiende dag, dus drie dagen voor het uitlopen, kan de zich ontwikkelende koningin de klappen verdragen.

Het aloude advies koninginnen pas twee dagen voor het uitlopen uit te snijden en in kooitjes te doen ("verschulen" noemen de Duitsers dat) is dus juist, zowel wat betreft de temperatuurgevoeligheid als de schokbestendigheid.

De weekend-imker behandelt de moerdoppen echter reeds een week na het omlarven. Dat kan geen kwaad zegt Weiss, als je het maar zeer voorzichtig doet. Een transport van wat langere duur moet echter vermeden worden, dat mag alleen met cellen die binnen twee dagen uitlopen. (IMKERFREUND 1986/6)

Ridder van Rappard tachtig jaar

In de ADIZ (1986/5) schreef dr. Fridolin Gnaedinger een uitvoerig artikel over de geschiedenis, de structuur en de werkwijze van Apimondia, de wereldbond van imkers. Gnaedinger zelf is voorzitter van de commissie voor bijenpathologie van Apimondia.

In dit artikel beschrijft hij drie bekende Apimondia-persoonlijkheden. Na de Roemeen prof. V.Harnaj, die Apimondia leidde van 1965 tot 1985 en de Italiaan dr.S.Cannamela, de huidige algemeen secretaris, volgt een korte levensschets van onze eigen erevoorzitter Mr. L.R.J. Ridder van Rappard.

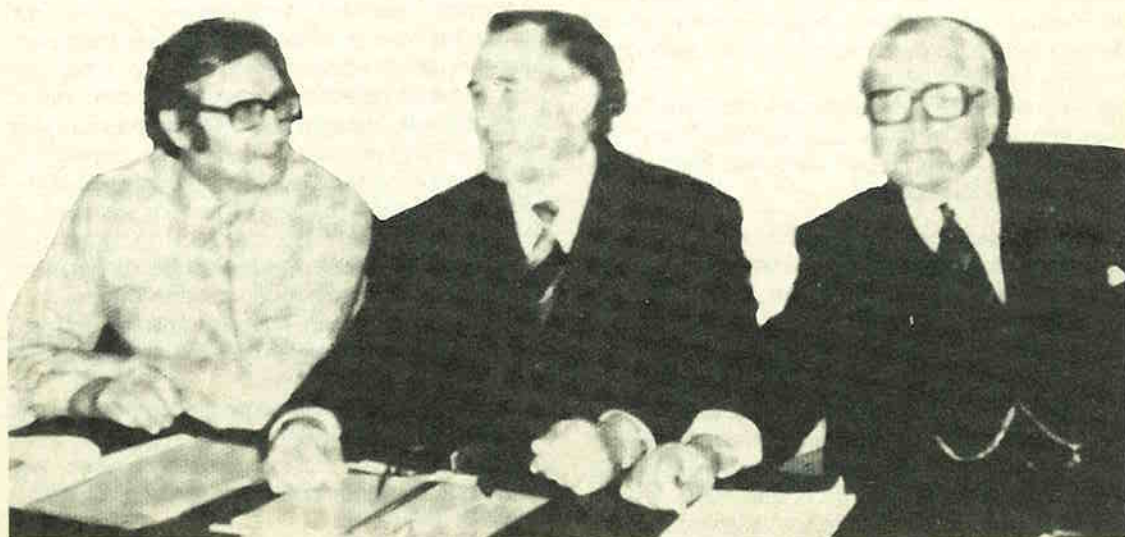
Van Rappard, die 15 juli j.l. tachtig jaar is geworden, werd op 26-jarige leeftijd burgemeester van Zoelen en later van Gorkum. Zijn moeder bracht hem de eerste beginselen van het bijenhouden bij. In 1937 werd hij

voorzitter van de VBBN.

Tijdens het internationale imkerscongres dat in 1939 in Zuerich gehouden werd, bood hij aan dat de volgende bijeenkomst in Amsterdam gehouden zou worden. Door de oorlog vond dat pas in 1949 doorgang. En tijdens dat Amsterdamse congres werd Apimondia opgericht waarvan Ridder van Rappard later het eerste erelid werd. Zijn imkershistorische en soms politiek gekleurde toespraken bij openingen van congressen getuigen van een uitgebreide kennis, grote levenservaring en oprecht karakter. Aldus dr. Gnaedinger.

Gnaedingers woorden over van Rappard waren voor mij aanleiding de verslagen van het Amsterdamse imkerscongres van 1949, zoals die toen in het Groentje stonden, nog eens te lezen. De openingstoespraak staat integraal afgedrukt, een knappe rede, gegoten in een prachtige vorm. Met veel verve weet van Rappard het congres te leiden. Het Groentje schrijft: "De namiddagzitting is gewijd aan de oprichting van de Wereldfederatie van bijenhouders "Apimondia". Het meest opvallend is de onstuimige vaart waarmee de besprekingen worden gevoerd. Voor het vertalen van de discussie ontbreekt de tijd; de voorzitter, mr. L.R.J. Ridder van Rappard vat telkens het gesprokene in telegramstijl in twee andere talen samen".

Ook het laatste woord is voor hem. Nogmaals een citaat uit het Groentje: "Het slotwoord van de voorzitter was een sprankelend vuurwerk van geest en vernuft. Alle sprekers van het congres, alle dagvoorzitters en allen die meegewerkt hebben aan de organisatie van het congres, staan nog eenmaal in het felle licht van zijn humoristische welsprekendheid en goedmoedige spot. En daarmee is dan het eigenlijke congres geëindigd."

V.l.n.r. R. Borneck, president APIMONDIA, Dr. F. Gnädinger, en onze erevoorzitter.

INSTINCT VAN DE BIJEN OF VAN DE IMKER

D. Vunderink

Zij die mij kennen, kennen ook mijn behoefte om bepaalde zaken te relativeren. Voor zover ik daar wel eens te ver in ga, kan het toch speelser zijn dan het kritiekloos volgen van alles wat ons door boeken en overlevering wordt aangepraat.

In veel bijenboeken wordt op hoogdravende wijze verteld van het geweldige instinct waarmee de bijen hun leven inrichten. Gelukkig noemt men het geen intelligentie meer, maar aangeboren gedrag.

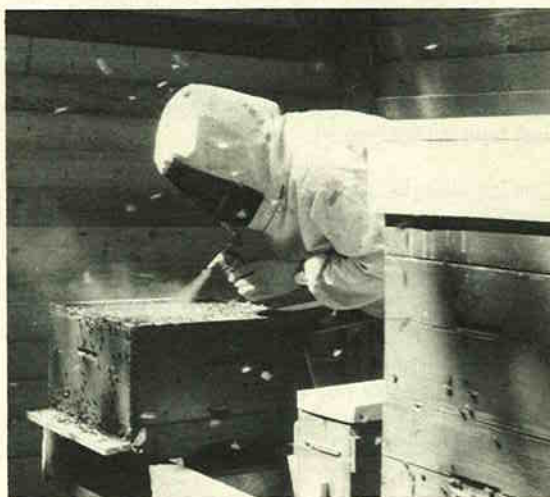
Het is 10 augustus en het is weer zoals het zijn moet volgens de kinderboeken die we vroeger op school lasen. Ik controleer een vijftal kasten en de bijen laten zich dat rustig welgevalen. Ze hebben kennelijk onvolgende instinct om in de gaten te hebben dat hetzelfde gebeurt waar ze het vier weken geleden volslagen mee oneens waren.

Ik vermaak mij uitstekend want kennelijk heeft hun instinct hen ingegeven dat ik graag volken zie die zich goed ontwikkelen en van plan zijn zich maximaal op de winter voor te bereiden. Zij accepteren dat de heidedracht is vervangen door de sneeuwbes of symphoricarpus, waar volgens de vrouw van de secretaris goed van valt te slingeren.

Bij volk nr.3 (even goed onthouden) bewonder ik de moer en dat kan ook nauwelijks anders want - u had het al geraden - het is een moer van Otto de Kat. Ik heb haar alleen nog moeten merken: wit met een nummer dat ik ondanks mijn leesbril niet meer kan onderscheiden.

Ik bewonder dus de rustig lopende moer en denk met vermaak aan het advies uit de boeken om altijd het raam boven de kast te houden, want de moer kan eraf vallen. Wij instrueren dienovereenkomstig de deelnemers aan de beginnerscursus en denken intussen: waarom zouden die 1000 bijen blijven zitten en die ene moer met nog langere poten er nou net afvallen? En op dat moment valt de moer eraf. Van uit een ooghoek meen ik te zien dat ze in de kast valt want mijn instinct heeft mij kennelijk geleerd het raam boven de kast te houden.

Voor de zekerheid kijk ik onder de kast of ik haar zie lopen maar daar is ze niet. Ik ga verder, want het was het tweede raam en ik verwacht haar zo wel weer tegen te komen. Maar ik zie haar niet en besluit over een week te controleren of eitjes verraden dat ik terecht het raam boven de kast hield. Maar als het niet goed zit en het volk wordt moerloos zo vlak voor de winter ...dat gevoel blijft me kriebelen.

De schrijver van het artikel, voorzitter VBB "Amstelland", de heer Dick Vunderink, op zoek naar de moer. Of naar zijn instinct ?
(foto odkl)

Ik controleer volk 4 en 5 en geef hen blijk van mijn tevredenheid, ruim alles op, vind zelfs het schraapijzer dat ik vijf jaar geleden al weer nodig een kwastje verf had moeten geven.

Toch blijft die mooie, witgemerkte moer als een vlinder in mijn buik kriebelen en ik ga weer kijken. Onder de kast, naast de kast, op de vliegplanken of daar soms een inbal-oefening wordt gehouden. Maar nergens een spoor.

Ja toch, goede hemel, een stukje verder lopen op een krant een bij en een mooie moer, echter zonder wit merkje!

Nu wordt het pas echt moeilijk. Ik herinner me dat van de vijf volken drie een gemerkte en twee een ongemerkte moer hebben.

Waarom niet allemaal gemerkt? Dat heeft opnieuw te maken met Otto de Kat die mij een serie moeren uit zijn Jenter-kweek had toegezegd en, toen ik mijn volken moerloos had gemaakt om die moeren te kunnen invoeren, bleken die moeren niet te bestaan. Ik verwijt hem niets, ik leg het slechts uit! Binnenkort zal hij zeker enthousiast over de Jenter-methode schrijven. Daarom heb ik de volken op één dop laten staan, ben op vakantie gegaan en nu zijn de moeren goed aan de leg. Zo kan het dus ook Herr Jenter.

zie verder p. 282

Nu doorredeneren: die ongemerkte moeder zou kunnen komen uit volk 2 of 4, tenzij... het merkje door de val is losgelaten. Of gebeurt dat nooit bij uw koninginnen? Dus toch volk 3? Hier rest mij slechts grote onzekerheid en betreurt het zelf over zo weinig behulpzaam instinct te beschikken. Maar misschien het instinct van de bijen wel? Want de boeken zeggen dat bijen erg snel moederloosheid beseffen en dan een heel onrustig gedrag op de vliegplank tonen. Maar als ik kijk tonen zij alle hetzelfde onrustige gedrag, zoals bij u als er zojuist bij u is ingebroken.

Dus de vliegplank helpt mij niet verder. Zeggen de boeken nog meer over het instinct van de bijen? Ja, inderdaad! Een vreemde moeder wordt agressief benaderd, de eigen moeder wordt gevoerd. Dus de moeder in een kooitje gedaan en op de vliegplank van nr.4 gezet waarvan de moeder ongemerkt is. Ze stuiven erop af en na enkele minuten alleen nog maar paniek. Bijen uiterst nerveus, moeder holt van het ene eind naar het andere. Geen harmonie. Dus bijen eraf en hetzelfde herhaald op vliegplank 3 van de "gevallen" moeder. En na enkele minuten is het rustig om het kooitje en de moeder heeft duidelijk contact met de bijen. Volgens het boekje mag ik de moeder dus in kast 3 loslaten.

Maar nu begint mijn instinct weer te werken. Voor de zekerheid controleer ik eerst kast 3 nog eens en vind de witgemerkte moeder van Otto. En ze is nog steeds erg mooi! Nu ga ik helemaal op zeker spelen en controleer volk 5, want ik herinner me dat ik de bak van volk 5 uit mijn handen liet glijpen in de buurt van de plaats waar ik de moeder vond. In kast 5 loopt een zelfbewuste, gemerkte moeder.

Ik controleer kast 4 nog eens, vind geen moeder, maar ik behoor niet tot de imkers - zelfs niet na 40 jaar - die

nooit eens een moeder over het hoofd zien. Toen maar aangenomen dat het de moeder van volk 4 is en na een week bleek dat inderdaad het geval.

De moraal van dit verhaal?

- 1 Houd het raam toch maar boven de kast. Nooit valt bij mij de moeder eraf maar nu twee keer op een middag. Boek is waar!
- 2 Je kunt er niet op rekenen dat een moeder terugvliegt op de kast van waaruit zij de bruidsvlucht heeft gemaakt. Boek niet waar!
- 3 Oorzaak is wellicht dat een moeder in volle productie een te hoog vlieggewicht heeft.
- 3 Wees maar voorzichtig met het interpreteren van instinctmatig gedrag van de bijen. Per slot zijn wij geen heide-imkers meer die van dag tot dag intensief met een massa volken optrekken.
- 4 Vertrouw ook je imkers-instinct bij twijfel. Als ik dat niet had gedaan, had ik een week later volk 3 in orde bevonden en pas begin september geconstateerd dat de potentieel goede opzetter 4 moederloos was!

P.S.

De pijlen richting Otto de Kat zijn pijnlijk geretourneerd. Hij heeft mij inmiddels duidelijk gemaakt dat ik bij het vervoer van zijn Jenterdoppen te nonchalant ben geweest. En dat zou best waar kunnen zijn *) Maar wacht even, er is toch een moeder behouden gebleven en die doet het uitstekend. Heeft die dan niet geleden?

In elk geval, de Jenter-methode werkt. Alleen de imker kan het verprutsen.

*) Zie de rubriek "Sprokkelwaar" in dit nummer - red.

VAN IMKER TOT IMKER

Ko Zoet

Mijmeren bij de stal

Ik vraag me af of er voor de imker een prettiger werkje bestaat dan de vlieggaten te observeren. Ook tijdens mooie oktoberdagen is er nog voldoende activiteit en kan er nog stuifmeel worden verzameld, al zijn de hoeveelheden minimaal.

Het zal u zijn opgevallen dat het stuifmeel vooral in de ochtenduren wordt verzameld. Met een kleine variant op een bekend spreekwoord geldt voor de bijen "Wie het eerste komt, wie het eerste haalt".

Naarmate de dag vordert raakt de stuifmeelvoorraad in de bloemenwinkels uitgeput. Het behoort allemaal tot het dagelijks ritme in de natuur waarbij het bijenvolk ook zijn plaats heeft gekregen. Wat er ook toe behoort is het aanzetten van darrebroed in het vroege voorjaar tot het afsteken van het manvolk in het late najaar.

Telkens weer verbaas ik me erover dat de bijen medio

augustus al hinderlijk aan de darren beginnen te sjoeren. Niet alle bijen aan de poort vertonen dit gedrag en ook niet elke dar wordt lastig gevallen, maar toch is het aanwezig.

We zijn er altijd van uitgegaan dat het min of meer darrenvijandig gedrag alles te maken had met de hoeveelheid binnenkomende nectar. Na het aflopen van de zomerdracht werden de koppen bij elkaar gestoken en vervolgens kon de darrenslacht een aanvang nemen. In het verhaal paste de imkeropvatting dat darren vraatzuchtige nietsnutten waren.

Bij deze simpele benadering worden tegenwoordig vraagtekens gezet.

Hoewel het inderdaad voorkomt dat in zomers met uitgesproken slecht weer reeds in juli een gedeeltelijke darrenslacht voorkomt, is er meer aan de hand.

Het afsteken van darren behoort bij een totaal ge-

dragspatroon als voorbereiding voor de winter. In deze voorbereidingsfase horen ook thuis het opbouwen van een eiwit-vellichaam bij de werksters, het geboren worden van lang en kortlevende winterbijen en het hechter worden van de tros.

Het zijn even zoveel reacties op invloeden van buitenaf zoals de lage temperaturen bij aanhoudend slecht weer maar tevens het korter worden van de daglengte bij afnemende zonshoogte. In jaren met een aanhoudende lichte dracht is er echter geen sprake van een darrenslacht, maar verdwijnen de mannen langzaam maar zeker van het toneel. Op mijn bijenstand komen bijna elk jaar tot in oktober nog darren voor, zowel bij volken met oude als jonge koningin. Aanvankelijk maakte ik me daarover nogal druk. Zou het volk misschien moerloos zijn?

Vergeet niet dat in het gebied waar mijn eerste volkjes de kost bij elkaar moesten vliegen, ten noorden van Amsterdam, toentertijd nauwelijks van najaarsdracht sprake was. De darrenslacht was een zeer radikaal gebeuren en binnen 24 uur achter de rug. Darren in oktober was geen best teken.

Vandaar dat imkers de kriebels krijgen als de darren op een mooie najaarsdag lustig hun rondjes blijven draaien. In deze tijd van het jaar valt er niet veel meer te corrigeren. Verenigen is uit den boze. Noteer het maar op de kastkaart en bepaal aan de hand van de aantekeningen met welk volk er in het voorjaar verenigd moet worden.

Moerloosheid verjaagt zich door het niet vastkitten van de dekplank en slecht opnemen van wintervoedsel.

Tot laat in het najaar vindt midden op de dag ook het voorspelen of invliegen van jonge bijen plaats die zich tijdens deze speelvluchten oriënteren.

Het tijdstip van invliegen lijkt goed gekozen. De stuifmeelvluchten zijn tot een minimum gedaald en ook de nektarvluchten zijn midden op de dag minder. Dit geldt trouwens voor het gehele actieve bijenseizoen. Zo lijkt het erop dat het middaguur het speeluurtje is voor darren en jonge bijen.

Fascinerend blijft de vraag hoe in het bijenvolk het tijdstip van kollektief uitvliegen wordt bepaald en hoe het wordt doorgegeven. Het lijkt allemaal zo normaal, maar toch....

De laatste praktijkhandelingen

Na het afvoeren laat ik de droge voerbakjes meestal op de volken staan tot het volgend voorjaar. Restanten suikerwater worden uiteraard verwijderd.

De raten, ons kapitaal, worden in broed of honingkamers bewaard die in een schuur of in de stal worden opgestapeld. Onder de stapel op de hoeken een paar klossen hout zodat de lucht kan cirkuleren en daarop een moerrooster zodat muizen geen toegang tot de raten hebben.

Op de bovenste raten plaatst u een schoteltje ijsazijn en er omheen een lege bak. Als laatste komt er een bak boven.

De dampen van het ijsazijn zakken langs de raten naar beneden en doden eitjes en larven van de wasmot en nosemasporen. Ook de stuifmeelmijt kan zijn verwoestend werk niet verrichten. Voordat u de raten volgend voorjaar in de volken terugbrengt moeten ze eerst goed worden gelucht. Na het afvoeren de vliegaten wijd open. Pas op voor muizen, eventueel een strookje moerrooster voor de vliegopening. Nadat u zich heeft overtuigd dat alle moerroosters van de volken zijn verwijderd is het praktische deel van ons bijenjaar toch echt afgesloten. Lees de notities die u heeft gemaakt nog eens door en doen zich problemen voor, wel u weet de weg. Misschien kunnen we er samen uitkomen.

Een praktijkprobleem

Over problemen gesproken, wat denkt u bij het volgende verhaal van een beginnend imker?

Een sterk volk heeft begin juli belegde doppen.

4 juli: De koningin wordt met een raat broed en opzittende bijen in de onderbak gebracht. Deze bak wordt opgevuld met kunstraat. Op deze bak komt een separator*) met vliegopening en vervolgens de overige raten broed met doppen en bijen.

13 juli: Gesloten doppen in de bovenbak.

17 juli: Alle aanwezige doppen door de bijen vernield. Slechts een dop lijkt op normale manier door de koningin verlaten. In de bovenbak wordt echter geen koningin gevonden.

26 juli: Geen koningin gevonden en geen eitjes. Hierop zijn de plankjes van de separator verwijderd zodat onder- en bovenbak dezelfde nestgeur krijgen.

27 juli: Bovenvolk nog steeds geen broed. Er was geen dracht. Het weer was somber en koel.

Vervolgens werden alle bijen uit de bovenbak afgeschud op een plank die tegen de vliegplank van het ondervolk was aangeschoven. Na een paar uur lag de plank echter bezaaid met dode bijen en hingen er bijen in trosjes onder de kast. De bijen binnen en buiten de kast werden toen besprenkeld met suikerwater en de bijen die zich buiten de kast bevonden zijn toen in de kast gestort. Daarna is er een honingkamer geplaatst. Het werd toen donker.

De volgende morgen lagen er buiten de kast bergen dode bijen en nog steeds was er vechterij. Welke fouten werden hier gemaakt? Ik kom er de volgende maand op terug!

*) Een separator is een scheidingsbord bestaande uit een houten raamwerk met fijnmazig horregaas bespannen zodat de bijen er niet door kunnen kruipen. Buitenwerkse afmetingen broedkamerformaat. Aan de voorzijde bevindt zich een vliegplankje. Om het onder en bovenvolk volledig van elkaar te scheiden wordt het gaas afgesloten met een aantal dunne plankjes die de vliegopening vrij laten.

Bijdragen over Varroa-bestrijding

Al enige tijd liggen op de redactietafel bijdragen van lezers die de moeite waard zijn. Ze hebben er gewacht tot het najaar. Dit is de eerste ervan.

Het is nog steeds zo dat nog grote delen van ons land op de nominatie staan om het Varroa-probleem daadwerkelijk te ontmoeten. En daarna te lijf te gaan. Ik herinner aan de kaartjes die nog niet overal gearceerd gebied tonen. Er is nog vrij wat incidentele Varroa-verspreiding en de bijdragen gaan over de bestrijding daarvan.

Met dit (oktober)nummer breekt ook de tijd aan dat de hoeveelheid broed in een volk zo gering wordt dat Varroa-bestrijding ook effectief kan worden doorgevoerd. Alle reden dus om nu dan aandacht te geven aan wat hierover werd gezegd.

Maar heeft U Varroa? Dan moet eerst een diagnose worden gesteld, we moeten kijken of het nodig is dat er bestreden wordt.

Ing. R.G.Schreuder uit Kropswolde schreef ons dat hij van mening is dat men dit maar liever niet moet doen met het bestrijdingsmiddel zelf, zoals bv. werd gesteld in het voorjaarsadvies 1986 t.a.v. van Folbex VA. Hij zegt: "De reden is dat wanneer je diagnose stelt met een bestrijdingsmiddel, je er niet naar werkt zoveel mogelijk mijten te doden, doch een representatief aantal. Dit om de konklusie te kunnen trekken of bestrijden zinvol is. Bij het diagnose stellen wordt een lagere concentratie bestrijdingsmiddel gebruikt dan bij de uiteindelijke bestrijding. Het gevaar is zeer groot dat bij het gebruik van een lage concentratie, de gewenning van de Varroa-mijten aan het bestrijdingsmiddel (immunitet/resistentie) sneller plaats zal vinden, dan wanneer een volledige bestrijding plaats vindt.

Het lijkt mij derhalve verstandiger om de diagnose te stellen met betrekking van tabaksrook en de bestrijding uit te voeren met bv. Folbex VA of de diagnose als bestrijding uit te voeren."

Let wel dit werd geschreven voor de komst van Perizine. De diagnose bij Perizine wordt gedaan met een eenmalige behandeling; bestrijding is, zou je kunnen zeggen gelijk aan twee diagnoses met een tussenpoos in dit geval van 7 dagen.

Ik geloof dat iedereen het met de redenering van de heer Schreuder eens moet zijn nl. dat het beter is Folbex niet als diagnosemiddel in te zetten en dat het voorkeur verdient, ook voor Perizin om het alleen als bestrijdingsmiddel te gebruiken. Wat dan wel? Hoe komen we aan een gemakkelijke diagnose?

Het eenvoudigst en meest informatief is dunkt me de gaasbodem door velen Varroa-bodem genoemd. Op grond van de vele andere goede eigenschappen zou je die kastbodem eigenlijk niet naar Varroa mogen noemen. De lade onder de gaasbodem geeft nl. prachtig weer wat er in het volk gebeurt, waaronder het op een presenteerblaadje leggen van de natuurlijke sterfte van Varroamijten. Veel imkers pikken de glanzende schildjes van de Varroalijken er zo uit. Maar als u toch een lakense bril op moet zetten: een vergrootglas helpt om een nieuwe wereld gewaar te worden die er op en om de wasmul te beleven is. Opsturen van de wasmul naar Hilvarenbeek is natuurlijk ook mogelijk, maar alleen echt nodig als u nog zoudt twifelen.

Geen gaasbodems? Dan ernaar streven om die tenminste eens uit te proberen en voor het overige kan een onderlegger van dun stevig karton in het vlieggat geschoven ook dienstig zijn. Die hoeft voor het nemen van een monster van de wasmul nog niet eens de gehele kastbodem te bedekken!

Onze leraar uit de Beemster

Zo af en toe krijgen we een foto waarvan we onvoldoende hoogte krijgen van wat er aan de hand is. Onderstaande foto is er zo een. Wat we weten is de identiteit van twee van de drie imkers: links op de foto staat de heer V.Spanjer uit Midsland, Terschelling; in het midden, schuil gaand achter de bijen staat de heer Muntjewerf (voorzitter VBBN met ingang van januari 1987), maar op dat moment fungerend als leraar van een gevorderden-cursus uit de Beemster.

Wie weet wat men op de foto doet mag het zeggen; uw antwoorden zullen we voorleggen aan die het weten kunnen; het beste (en misschien ook het gekste) antwoord wordt gepubliceerd.

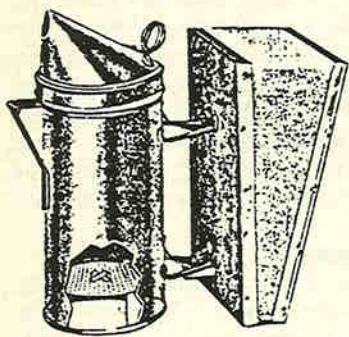

Wat is er aan de hand?

BIJEN TEMMEN MET ROOK

J.J.Speelziek

"One can drive cattle and horses, and to some extent even pigs with a whip; but one who tries to control cross bees without smoke will have an awful lot of trouble"

Bingham smokers groot en klein model

Historie

Bovenstaande regels, aangetroffen in een Amerikaans bijenboek, tonen duidelijk aan welke waarde toegekend moet worden aan het gebruik van rook bij de behandeling van bijenvolken.

Het waren evenwel niet de Amerikanen die het gebruik van rook in de omgang met bijen ontdekten, zeker niet, want zolang is het nog niet geleden dat bijen vanuit Europa in Amerika werden ingevoerd.

Voor het effect van rook op bijen moeten we terug naar de oude Egyptenaren, die reeds duizenden jaren voor Christus gebruik maakten van gedroogde koemest als brandstof ter verkrijging van rook.

Ook Aristoteles maakte reeds melding van bijen die, na toediening van rook, terugvielen op hun honingvoorraden. Er werd toen ook al geëxperimenteerd met rook afkomstig van vermolmd hout, gedraaid stro en een open potje smeulend vuur, waarvan men de rook, door de wind geleid, over een bijenvolk liet trekken.

In Noord Amerika, het land van de tabak, kwam men in de vorige eeuw tot de conclusie dat de invloed van rook op bijen toch wel ongekend groot was. Aangezien er in die tijd ook al imkers waren die niet rookten, werd gezocht naar een geschikt hulpmiddel om rook te produceren.

Na een aantal experimenten was het de Amerikaan Moses Quinby, die een bruikbaar "smoker" ontwierp.

Daar hij echter verzuimde zijn vinding te patenteren was het T.F.Bingham, die het apparaat verbeterde en patenteerde en daarmee kwam in 1877 de bekende

Bingham-smoker in de handel. Hier werd de basis gelegd voor de thans nog in gebruik zijnde "smoker" of blaasbalgberoker en de zogenaamde vulkaanberoker, aangedreven door een veerwerk met een hevel voor het in- en uitschakelen.

Omstreeks diezelfde tijd was het Gustav Dathe (1813-1880), die in Duitsland bekend stond vanwege zijn moderne inzichten en vindingen op het gebied van bijenteelt, die de Dathe-pijp het leven schonk. Daar deze pijp eerst na zijn dood grotere bekendheid verkreeg is het ook mogelijk dat zijn zoon voor die uitvinding moet worden aangezien.

Los van de Egyptenaren en Grieken zien we dus dat zowel een Amerikaan als een Duitser de eer toekomen een bruikbaar rookapparaat te hebben ontwikkeld.

Het effect van rook op bijen

Als we rook op een bijenvolk blazen zien we dat de werkbijen daarop reageren door het consumeren van honing. Bijen van alle leeftijden begeven zich dan naar cellen met honing en nectar en beginnen op gulzige wijze hun honingmaag te vullen. Wordt het roken voortgezet dan zien we dat een steeds toenemend aantal bijen dit voorbeeld volgt. Het kost enige tijd wil deze reactie een volledig effect hebben, de bijen overladden zich als het ware met honing. Wordt een volk (te) intensief berookt dan worden zelfs gesloten honingcellen geopend. De grootste honingconsumptie van de bij begint circa twee minuten na het begin van de beroking. De intensiteit en duur van de honingopname is afhankelijk van de weersomstandigheden, de hoeveelheid toegediende rook en de drachtsituatie van dat moment.

Tijdens gebrek aan dracht en bij slecht vliegweer "duiken" de bijen bij het geven van rook zeer snel in de ho-

ningcellen, ze willen blijkbaar de kans niet lopen een cel te missen.

De oorzaak van deze reactie van de bijen op rook wordt wel toegeschreven aan een soort alarmtoestand, die ook zou ontstaan in geval van (bos)brandgevaar. De bijen zouden dan met grote spoed hun maag willen vullen om daarna de wijk te nemen naar veiliger oorden. Een andere verklaring is dat rook (nicotine) het door de bijen geproduceerde alarmferomoon zou neutraliseren. Na een rookbehandeling is het opmerkelijk hoe snel een bijenvolk weer in zijn normale toestand terugkeert.

De meest effectieve wijze van rookbehandeling is te beginnen met een paar rookwolkjes in het vliegpat, zodat de waakbijen worden teruggedrongen om eerst daarna rook te blazen onder de lichtelijk opgebeurde dekplank. Vaak "stort" de imker zich vervolgens in de bijen, hetgeen onjuist is. Beter eerst een paar minuten wachten totdat de bijen zich tussen de raten hebben teruggetrokken en hun kop in de honingcellen hebben gestoken. Daarna niet meer rook geven dan strikt noodzakelijk is; speciaal letten op bijen die agressieve voornemens vertonen en dergelijke groepjes een welgericht pufje rook geven. Dikwijls zal het bij redelijke drachtomstandigheden mogelijk zijn de bijen zonder toediening van rook te behandelen, hetgeen uiteraard de voorkeur verdient.

Welk rookapparaat verdient de voorkeur?

In Europa en ook in ons land is de Dathepijp wel het meest voorkomende rookapparaat. Hij is praktisch en zeer geschikt voor een niet al te grote bijenstand. Een uitzondering moet ik maken voor imkers die een hartgrondige afkeer hebben van roken, want hoewel de Dathepijp een kogelventiel als rook-keerklap bezit, krijgt men na verloop van tijd toch een minder prettige smaak in de mond. Voor deze lieden en voor dragers van een kunstgebit is het raadzaam de keuze te laten vallen op een smoker, waarbij ik de voorkeur zou geven aan een gewone blaasbalgberoker boven die met veerwerk, waarbij nog wel eens storingen willen optreden. Dit laatste geldt ook voor de elektrische berokers, die werken op een batterij. Bij een zeer winderige bijenstand, zoals soms op enkele plaatsen in de open lucht, is een blaasbalgberoker beter op zijn plaats dan een pijp, je kunt er namelijk beter gericht rook mee geven.

Voor toekomstige imkers wil ik opmerken dat de Dathepijp aan de onderzijde wordt aangestoken. Eens ontmoette ik een enthousiaste beginner die geen goed woord over had voor de Dathepijp, omdat het hem onmogelijk was daar de brand in te krijgen. Tot mijn niet geringe verbazing probeerde hij dat aan de bovenzijde. Zo zie je dat je onder de imkers allerhande bijzondere vogels kunt aantreffen.

Rookmateriaal

Hoewel ik zelf gebruik maak van tabak van het Bijenhuis, die ik van een zodanige kwaliteit vind dat on-

derscheid met een merktabak nauwelijks merkbaar is, zijn er imkers die allerlei soort brandstof uitproberen en van de bijenpijp als het ware een cultus maken. Een oud middel bestaat uit gedroogde bladeren van bramen, frambozen, kersen of boerenwormkruid. Dit laatste is ook een probaat middel tegen mieren; leg maar een paar gedroogde blaadjes op de dekplank en weg zijn de mieren. Kenners zeggen voorts dat vermolmd hout van zachte houtsoorten een scherp bijtende rook afgeeft, dat, in tegenstelling tot die van hardere houtsoorten. Gedroogd en fijn gesneden gazongras is een veel bij onze oosterburen gebruikte brandstof. Blijven we dicht bij huis en denken we aan de smoker, dan zien we als rookmiddelen de vruchten van de Fluweelboom (*Rus typhina*) terwijl ook turf-molm en oude eierdozen het goed schijnen te doen.

Veiligheid niet vergeten !

Daar het "spelen" met vuur nog wel eens tot ongelukjes aanleiding kan geven, hetgeen in de imkerij helaas geen uitzondering is, willen we dit relaas besluiten met een paar waarschuwingen.

Er zijn bijensluiers in de handel waarvan het vizier uit een bepaalde kunststof bestaat, dat zeer brandbaar is. Enkele malen is het reeds voorgekomen dat men na het aansteken van de Dathepijp plotseling een felle vlam voor ogen kreeg, met het gevolg weg vizier en weg... wenkbrauwen en oogharen, zo niet erger. Bij het toedienen van rook moet men ervoor zorgen dat de rook zo koel mogelijk blijft. Wordt de balg te intensief en te frekwent ingedrukt dan kunnen er vonken uit de rookmond komen, die in het bijenvolk schade kunnen aanrichten.

Hoewel lachgas tabletten nog maar sporadisch voorkomen, deed men vroeger nog wel eens zo'n tabletje of een lepeltje ammoniumnitraat in de pijp, dat, na verbranding, lachgas oplevert, hetgeen de bijen, zeker als ze een "kwade moeder" bezaten snel kon kalmeren. Denk er wel aan dat aldus explosiegevaar in het rookapparaat kan ontstaan.

Tot slot nog de opmerking dat veel rook de moeder verjaagt; komt deze buiten het bereik van het broednest, dan kan het gebeuren dat ze voor een vreemde wordt aangezien met alle gevolgen van dien. Wil men de koningin begroeten, dan is het raadzaam weinig rook of beter nog geen rook te gebruiken.

Bronnen:

- Das Imker-ABC
- Das kleine Imker-ABC
- ABC and XYZ of beeculture
- Encyclopedia of beekeeping

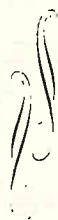
VANWEGE ALLE KOMENDE JUBILEA, FEESTEN EN EVENEMENTEN, No. 1 VAN DE IMKER TOP-10 HET BONDSLIED. GEMAKKELIJK UIT TE NEMEN EN TE KOPIËREN. ZINGT HET VOORT!!!

Bondslied

van de

Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt
in Nederland

Ontstaan ter gelegenheid van het Gouden Imkersfeest
gevierd te Assen in September 1947

Tekst: J.G. DE ROEVER

Muziek: AREND KIEWIET

Opgewekt

De een—heid van het bij—en volk, leeft ook in on—ze
Wij im—ke—ren voor ons ple—zier en ook wel voor pro—
De bij—en doen de bloe—men goed, het fruit de wei het

bond. De bij—en—taal is elk ten tolk, die bij—en lief—de
fijt. Het bij—en hou—den geeft ver—tier en ho—ning bij 't ont—
zaad. En elk nieuw jaar geeft nieu—we moed en zijn we weer pa—

Breed !

vond. Een ie—der vindt hier zijns ge—lijk van wat voor rang of
bijt. Soms is een rij—ke oogst ons deel, soms staan w'met le—ge
raat. Zo lang er bij—en zul—len zijn, bij ons in Ne—der—

Alle rechten uitdrukkelijk voorbehouden door de Ver. t. Bev. der Bijenteelt te Wageningen

Breed, zeer expressief Ritardando

stand, hand, land, geen maar zo enk' zie lang le bij zal klo-ve, wei-nig on-ze die ons scheidt of bij veel: Sterk is de im-ker- Sterk is de im-ker- Sterk is de im-ker-

a tempo

band! band! band! O, im-kers van heel Ne-der-land reikt nu el-kaar de

Ritard Met nadruk

vrien-den-hand en doet wat on-ze naam be-veelt, BE-VOR-DE-RING DER

BIJ-EN-TEELT!

Coda

BIJ-EN-TEELT!

Het bondslied werd ook gezongen op het eerste naoorlogse Internationale Congres te Amsterdam, waarvan hierboven het embleem. Zie de Sprokkelwaar over de ere-voorzitter mr. L.R.J. Ridder van Rappard op p. 279.

**HET CONSULENTSCHAP IN
ALGEMENE DIENST VOOR
INSTEKTENBESTRIJDING EN BIJEN-
HOUDERIJ**

geeft voorlichting en adviezen betreffende:

- Bijenteelt;
- Bijenziekten; preventie, bestrijding en wettelijke regelingen;
- Bestuiving bij gewassen in land- en tuinbouw;
- Drachtplanten;
- Afwijkend gedrag van bijen.

Adres: Tilburgseweg 32
5081 NG Hilvarenbeek
Telefoon: 013-425888

Het Bijenhuis te Wageningen

biedt waar voor uw geld

en

geld voor uw waar (oude raten,
honing)

Het is uw eigen winkel,

wat wilt u nog meer?

Deze bladzijde zijn bedoeld om uitgelicht en/of gefotokopieërd te worden

Als u uw Pappenheimers kent, weet u dan wat u zegt? Nou, u slaakt die kreet wellicht wel eens als u denkt te weten wat voor mensen u zich voor de geest moet halen, of als u denkt te weten wat voor vlees u in de kuip heeft. Het is een oude uitdrukking die nog stamt uit de tachtigjarige oorlog, u weet wel die oorlog die in 1648 eindigde met de vrede van Munster. Welnu een bekend generaal uit die tijd kreeg bij zijn geboorte de naam Pappenheim mee. En als je zijn soldaten nu kende, dan kende je je Pappenheimers. Ook Schiller, beroemd Duits dichter, gebruikte deze uitdrukking, hij is dus ook bij Duitstaligen bekend.

Grapjes op dit soort zaken zijn altijd een beetje flauw en ik hoop dat onze imkervriend uit Pappenheim, -de Pappenheimer die u nog niet kent! - ons wil vergeven als we zijn interessante verhaal zo inleiden. Hoe dan ook, zijn relaas, is uw nadere studie waard.

Klaus Nowotnick, hier kennelijk op zijn praatstoel thuis. Hij maakte alle foto's en schreef dit artikel uitsluitend om zijn nederlandse collega's een plezier te doen. Veel dank daarvoor.

De bijenhouderij in het Thuringer Wald, een bergketen van gemiddelde hoogte in de DDR

Over imkermethoden en dracht in het "Groene Hart van Duitsland".

Klaus Nowotnick, Pappenheim, DDR

Ik ben blij met de mogelijkheid om in uw bekende vakblad de gelegenheid te hebben een bijdrage over onze bezigheid te kunnen publiceren teneinde daarmee de gewaardeerde lezers wat informatie te verstrekken over wat wellicht onbekende uithoeken van de imkerij zijn.

Deze gelukkige omstandigheid heb ik te danken aan de heer Jan J. Speelziek die me al sinds onze eerste gedachtenuitwisseling - van nog relatief recente datum - veel nieuws en karakteristieks over de imkerij in Nederland wist te vertellen.

Ik ben vader van 3 kinderen (een jongen en twee meisjes) en echtgenoot en ik ben thans 37 jaar oud. Van beroep ben ik veiligheids-inspecteur in een bedrijf.

Mijn opdracht is de veiligheid van dat bedrijf en van de daarin aanwezige uitrusting te bewaken en er voor te zorgen dat de veiligheidsvoorschriften worden nageleefd. Zoals u ziet heeft mijn beroepsmatige activiteit niet het minste verband met de belangen van de imkerij; zoals trouwens met de meeste vrijetijds-imkers wel het geval zal zijn.

Op dit moment ben ik een imker die bijen houdt als bijverdienste; op mijn imkerij heb ik een maximale capaciteit van 50 volken. Maar het grootste deel van de bovenbedoelde kasten staat leeg vanwege het verlies aan volken in '85 gedurende het uitwinteren. Het daaropvolgende bijenjaar dat met slechte weersomstandigheden gepaard ging, liet ook geen wezenlijke vermeerdering toe.

Bijen houd ik nu al sinds meer dan 21 jaar, want in het jaar 1965 kreeg ik van mijn imker-leermeester een eerste volk en een kast. Het echte, eigenlijke imkeren begon echter pas na beëindiging van mijn militaire dienst. Ik bouwde de ene bijenstal na de andere en bouwde de ene bijenstand na de ander en ik schafte me kasten en bijen aan. Hoewel die bouwsels een plek ver in het bos kregen, spaarde ik kosten noch moeite om ze van elektrische stroom te voorzien. Dat bleek uitermate praktisch te zijn zoals ik gewaar werd tijdens het slingeren, bij het werken 's avonds onder elektrisch licht en bij de kweekwerkzaamheden.

Omdat het om een imkerij gaat waarin bijverdiensten gezocht worden, kan ik die alleen in mijn vrije tijd verzorgen. Ik ben er daarom in hoge mate op uit om zo rationeel en effectief mogelijk te werken. In het algemeen geldt dat voor dit soort imkerijen.

De genoemde aansluiting op het elektrische net stelde me bovendien in staat om bijengif te winnen en dat kan in niet geringe mate tot de winstgevenheid van het bedrijf bijdragen.

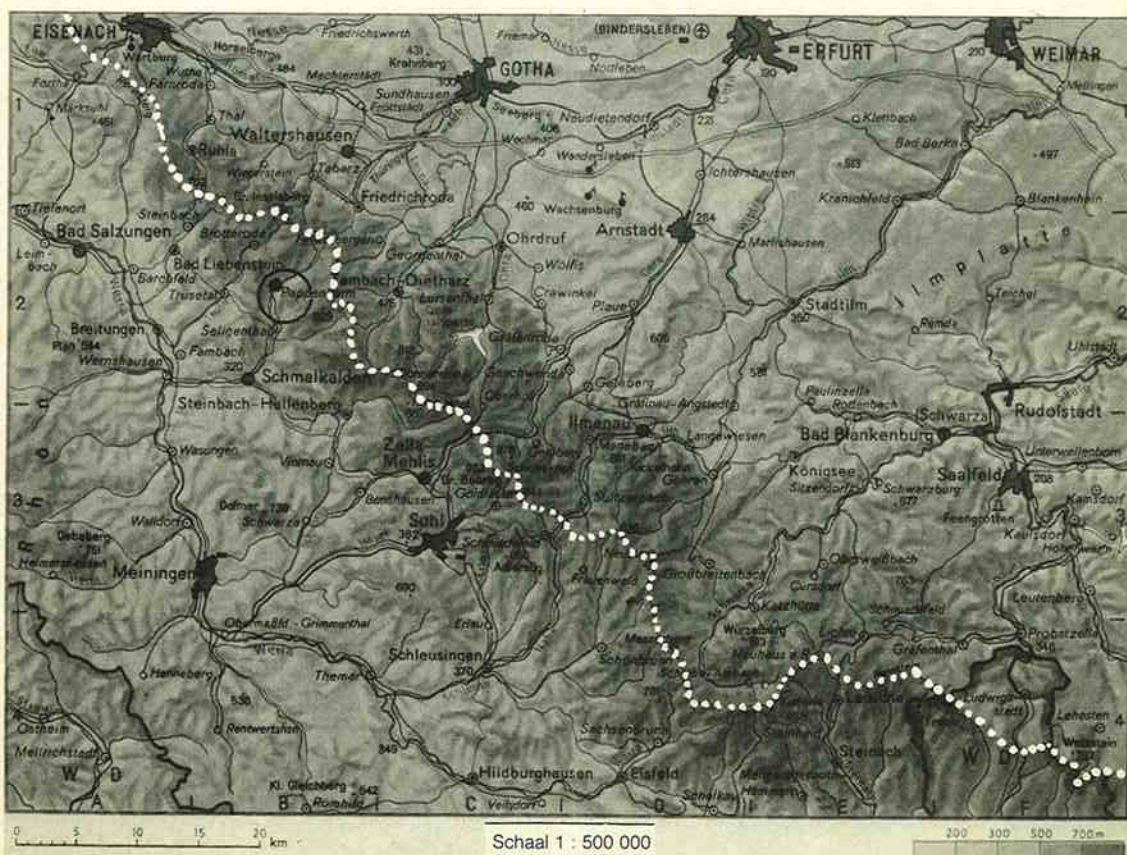
Helaas moest ik echter de gifwinning op deze plek opgeven, omdat door de verhoogde bijen-agressiviteit problemen met de omgeving gingen ontstaan.

Mogelijkheden voor dracht.

Onze omgeving ligt aan de zuidwest rand van de "Rennsteige" (het is de bergpasweg van het Thüringer Woud). Het wordt gekenmerkt door relatief frequente en zware regenval. Hoewel mijn bijenstallen slechts op een hoogte van 450 m liggen, is het weer er vaak ruw. Zoals bijna overal in het Thüringer Woud vinden deze omstandigheden hun weerslag in een grote rijkdom aan bos. Uitgestrekte sparren- en gemengde - bossen met daartussendoor hooi- en weilanden zijn typerend voor het landschap. In onze omgeving wordt geen intensieve landbouw bedreven omdat de geografische en klimatologische omstandigheden daartoe geen mogelijkheden laten. Alleen het weidebedrijf met runderen is de moeite waard en wordt uitgeoefend. Een bijna onberoerde natuur dus en dit biedt natuurlijk aan onze bijen een waar Eldorado.

Daarom zijn er ook maar weinig imkers die de moeite nemen om hun imkerij door intensief reizen rendabeler te maken.

Het donkere gedeelte is het Thüringer Woud. Over de toppen kan men een gestippelde weg bespeuren, "der Rennsteig". Het plaatsje Pappenheim, waar onze imkervriend Klaus Nowotnick woont is wat aangedikt.

Dit landschap ligt binnen het bereik van mijn bijen.

Hij die hier zijn volken niet tezeer massaal opzet, die kan ook zonder reizen wel volle honingpotten vullen. Als het weer een beetje meezit in gunstige honingjaren dan kan ik in doorsnee zo'n 20 kg per volk verwachten. De topvolken brengen dan 50 kg honing op. Maar dan heb ik het niet over zo'n ongunstig jaar als 1985.

De reinigingsvlucht vindt meestal pas in maart plaats, zoals dat ook in 1986 het geval was. De eerste pollenleverancier, hoewel van weinig kwaliteit, is de hazelnoot (*Corylus avellana*).

Voor een reuzensprong in de volksontwikkeling zorgt het begin van de wilgenbloei (*Salix*). Wilgen en anemonen (*Anemone* L.) zorgen ongeveer terzelfder tijd voor een overweldigend aanbod van zowel pollen als ook nectar. In gunstige jaren kunnen dan zelfs markante gewichtstoename op de weegschaal worden vastgesteld. Doorslaggevend voor dit jaargetijde is een noodzakelijk, en in voldoende mate voorhanden zijnd aanbod van stuifmeelleveranciers. Wij imkers moeten voortdurend voor de verbetering van de bijendracht zorg dragen want deze taak ligt geheel bij ons.

Deel-overzicht van mijn imkerij. Men kan de voorkant van de Freudenstein-kasten met achterbehandeling zien. Rechts daarvan ligt een huisje voor de apparatuur. Jammer genoeg door struikgewas niet te zien is een andere bijenstal die verder naar links ligt.

Een enkele keer worden ook de pollen van de berk (*Betula* L.) verzameld, die echter, net zoals met alle windbloeiers het geval is, geen bijzonder effect heeft op de ontwikkeling van het broed. De paardebloem (*Tribus cichorieae*) en de bloei van wilde kersen zijn verdere mijlpalen in de ontwikkeling van het volk. De daarbij aansluitende bloei eind mei van de Noorse esdoorn (*Acer platanoides*) en van de gewone esdoorn (*A. pseudo-platanus*) was meer dan eens aanleiding tot een eerste slingering van deze kostelijke honing. De hoofddracht echter, die bovendien relatief betrouwbaar is, is de eind mei of begin juni beginnende bloei van de framboos (*Rubus Ideaeus*). Bij gunstige weersomstandigheden en optimale mogelijkheden voor de ontwikkeling van honingdauw-producenten, krijgen we dan, synchroon, of, een op de frambozenbloei aansluitende, dracht van honingdauw. Voor de imker is het laatste geval gunstiger omdat dan de opbrengst hoger uitvalt.

In het midden van deze foto ziet u een kastenblok bestaand uit de thans gebruikelijke "Normkast". Rechts daarnaast vindt men in het midden "Blät-terstöcke" en daarboven een kast van het type "Harrenberg" met meerdere ruimten.

Een niet te onderschatten nectar-producent is de vuilboom (*Rhamnus frangula*), die wanneer ze enigszins massaal aanwezig is, zowel voor de bijen als voor de imker hoogst attractief is. In het gebruik van het rijke bloesem-aanbod van hooi- en weilanden weten de bijen er een kruidige, gezonde en bijzonder smakelijke honing van te maken.

Nadat de bijen deze oogsten binnen hebben gehaald begint de bloei van de klaver (*Tribus trifolioae*), die bij zwoel-warm weer in staat is om goed te honingen. Kaalgeslagen of braakliggende vlakten kleuren zich begin juli rood-violet door de bloei van het wilgenroosje (*Chamaenerion angustifolium*) en de bijen keren dan met volle pollenbroekjes terug naar hun volk. Tot aan deze tijd, tot zelfs in augustus, hebben we ook al slingerbare hoeveelheden op kunnen tekenen, afkomstig van de honingdauwdracht van de luizenpopulaties op sparren (*Picea abies*).

Imker-methode.

Mijn bijenvolken zijn in die typische bijenhuisen ondergebracht, zoals men die nu eenmaal overal in het Duitstalige deel van Europa tegenkomt. Een volk heeft bij mij zijn behuizing in een kast met achterbehandeling. Deze kasten hebben twee ruimten, dat wil zeggen ze bestaan uit een broedruimte onderin en een honingruimte daarboven. De inhoud van deze kasten is in de regel niet groter dan 80 liter. De afmetingen van de raampjes welke ik op mijn stand heb, hebben voor het grootste deel, de Duitse genormaliseerde maat met afmetingen van 370 mm lang x 223 mm hoog. De meest gebruikte kastsoort bij deze raampjesmaat is de zogenaamde "Normkast".

Bovendien bezit ik nog kasten met achterbehandeling met raampjes in de "Freudenstein"-maat, dat nog kleiner is dan het genormaliseerde raam; en nog andere kasten en raammaten om te kunnen experimenteren. Het voordeel van de kasten met achterbehandeling wordt niet langer ter discussie gesteld als het erom gaat om zoveel mogelijk bijenvolken in een zo klein mogelijke ruimte te houden, hetgeen door de stapelbaarheid mogelijk is.

Het nadeel is de gemakkelijke mogelijkheid tot vervliegen en de te enge ruimte voor een optimale volkswikkeling hetgeen zich uit in een grote arbeidsintensiteit, juist ten tijde van de zwermverhinderend.

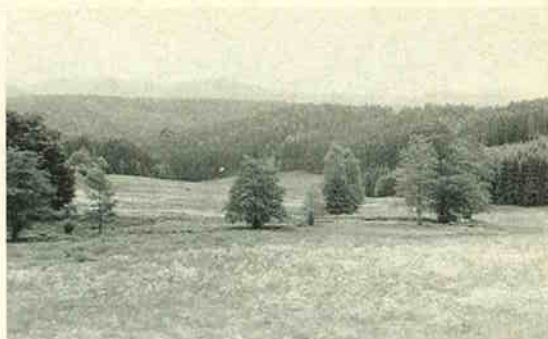
Ik overwinter mijn volken op twee ruimtes doordat ik de middelste bodem eruit haal en de raten boven elkaar stel. In de regel is dat begin augustus, vaak ook nog vroeger het geval.

Als de kersen bloeien, meestal begin mei, worden de raten met open broed met de koningin in de onderste broedruimte gebracht. Verzegeld broed wordt aan weerskanten voorzien van lege raten en dat is of komt in de honingruimte. Daar tussen in komt het moederrooster. Is het eerste bouwraam uitgebouwd dan worden ramen met kunstraat ingehangen; in de regel niet meer dan twee tegelijk en die komen naast het laatste broedraam.

Naarmate de ei-afzetting van de koningin toeneemt en het volk sterker wordt, worden ook permanente maatregelen voor zwermverhinderend noodzakelijk. Door het maken van kunstzwermen of afleggers worden de volken gesnoeid. Ondanks al dit werk komt het niet zelden voor dat er gezwerm wordt.

Gebruikelijke reiswagens, uitgerust als eenassige of twe-assige wagens.

Alleen in onze middengebergtes vinden de bijen zulke dracht-paradijzen. De weide begint net te bloeien.

Hoewel de honingoogst voor wat betreft het slingeren door technische rationalisatie gemakkelijker is te maken, is er in de afname van de raten uit de honingruimte niets wezenlijks veranderd. Als altijd moet iedere raat door afstoten en afvegen van de aanwezige bijen worden bevrijd en waar dat heel vaak in een door de zon verwarmde bijenstal plaats vindt, kan dit, zoals te begrijpen valt, nogal eens onaangenaam zijn.

Meestal na het slingeren van de laatste dracht, wordt in een enkele arbeidsgang begonnen met het klaar maken voor de winter. Ik voer dan ieder volk tegelijk een 3 - 4 kg suikerstroop en stimuleer verder met suikerdeeg; aansluitend wordt eind augustus ingevoerd voor de winter en dat is in de regel rond de 10e september afgesloten.

Om mijn imkerij verder te moderniseren en te rationaliseren, wil ik ernaar streven om in de toekomst met bovenbehandelingskasten te gaan werken. Ik ben er al mee begonnen doordat ik een aantal van deze kasten zelf heb aangemaakt en afgelopen mei was de huisvesting van de eerste Langstroth-kasten een feit en dat was het begin van een nieuwe bedrijfsvoering. Het perspectief daarbij is dat ik meerdere vaste bijenstanden met deze kasten in een groter territorium inricht, zodat de dracht beter kan worden benut.

Varroa-behandeling.

Tot op heden heb ik op mijn stand nog geen varroa aangetroffen. Mij is echter bekend dat de mijten op een afstand van 25 km zijn gevonden. Het is dus een kwestie van korte tijd voor ze ook onze volken bereikt hebben. Al sinds enige jaren is het op grond van wettelijke bepalingen verplicht, de tweevoudige behandeling van alle bijenvolken in de DDR door te voeren, of ze nu wel of niet met Varroa zijn besmet. Tweevoudig wil zeggen dat een voorjaars- en najaarsbehandeling werd en wordt uitgevoerd. Men gaf in het begin de voorkeur aan het preparaat "Falivaron" dat verdampen moest. Vanaf de voorjaarsbehandeling 1984 echter past men 85-%ig mierenzuur toe. Bij de voorjaarsbehandeling dit jaar worden rookstrippen van Hongaarse en binnenlands makelei gebruikt.

Voor de komende herfst wordt er gesproken over een rooktablet met als actief materiaal broompropylaat. Zowel de voorjaars- als de herfstbehandeling worden door de staat gefinancierd. Zowel in de vakpers als bij imkervergaderingen wordt er echter steeds weer op gewezen dat de chemotherapeutische behandeling alleen als ondersteunend element in een complexe totaal-bestrijding van Varroa kan worden gezien. De prioriteiten bij de bestrijding van deze parasiet worden bepaald door bedrijfseconomische en biologische factoren.

Slotoverweging.

Ik hoop dat ik met deze korte uiteenzettingen een weinig inzicht in de bedrijfsvoering van een imker uit het middengebergte heb kunnen geven. Nog meer informatie en details zouden teveel geveerd zijn. Graag zal ik u ook in de toekomst over bijzonderheden uit onze imkerij willen berichten en zeker als er iets nieuws te melden is.

In januari 1986 werden de mogelijkheden tot bijen-veredeling op de jaarlijkse koninginneteelt besproken. Het onderstaande artikel was daarbij een heel belangrijke bijdrage omdat het een voorstudie van het Consumenten- en Imkerschap betreft. De weg naar een systematische veredeling van onze bijen is daarmee wellicht wat duidelijker geworden. Daarom verdient deze bijdrage het thans in het Groentje te worden opgenomen ook al omdat men het dan nog eens kan opslaan. Geen gemakkelijk artikel, maar wel noodzakelijk wil men zo vruchtbaar mogelijk aan die veredeling vorm gaan geven. Hier de eerste aflevering, het slot volgt in november.

Mogelijkheden tot veredeling van de honingbij in Nederland

dr.ir. C. van Heemert, consultant bijenteelt

Reeds lange tijd zijn er discussies in de bijenhouderij over de mogelijkheden van selectie op gunstige eigenschappen van de honingbij *Apis mellifera*. Op initiatief van het Consumenten- en Imkerschap is er een studiegroep geformeerd met de taak om de veredelingsaspecten op een rij te zetten. Om te weten wat veredelen inhoudt is een goed begrip nodig van de erfelijkheidsleer. Zonder deze genetische kennis is kruisen en selekteren zinloos. In het hieronder volgende verhaal zal er kort stilgestaan worden bij enkele algemene principes van de erfelijkheidsleer, enkele genetische bijzonderheden van de honingbij, de belangrijkste eigenschappen en de verdelingsmethoden.

Alvorens hierop in te gaan is het van belang te weten dat er in het verleden veel bijenvolken van uit het buitenland in Nederland zijn ingevoerd. Uitgaande van de oorspronkelijke honingbij in Nederland *Apis mellifera mellifera* zijn introducties geweest van *A.m. nigra*, *A.m. ligustica*, *A.m. carnica*, *A.m. caucasica*, terwijl vanuit de U.S.A. "Star-line" materiaal werd ingevoerd. Het gevolg hiervan is dat er een grote variatie voor de meeste eigenschappen aangetroffen wordt, terwijl er door milieu-invloeden als verandering van drachtomstandigheden, andere imkersmethoden en nieuwe ziekten de variatie onder de bijenvolken ook in stand is gebleven.

In tegenstelling tot verschillende andere landen waar ook veelal met vele introducties is gewerkt, is er in Nederland tot op heden zeer weinig onderzoek gedaan naar de veredeling van de honingbij. Het enige voorbeeld waarbij er volgens een selectieplan is gewerkt, is het Carnica-project op Schiermonnikoog. Hierbij wordt er vooral op het behoud van raskenmerken geteld als cubitaal-index, viltbanden en zachtaardigheid. Bij de bestudering van de verdelingsmogelijkheden is het van belang om te kijken naar de doelgroep waarvoor veredeld zou moeten worden. Er zijn ruwweg drie groepen: a) imkers die honingbijen voor de bestuiving in de tuinbouwsector inzetten b) imkers die vooral honing willen oogsten en c) imkers die affiniteit hebben tot een bepaald ras als *A.m. carnica*, Buckfast of een donkere inheemse bij.

Verder kan het gebeuren dat selekteren op het ene kenmerk tot gevolg heeft dat een andere kwaliteit terugloopt. Andere kwesties zijn in hoeverre houden imkers rekening met elkaar betreffende de invloed van elkaars darren, hoeveel inteelt wordt geaccepteerd, is hybrideteelt een wens, wat heeft de imker financieel over voor een uitstekende koningin, wil men alleen met nederlands materiaal verder? Zo zijn er nog vele vragen maar de beantwoording zal pas goed kunnen worden gegeven als enige kennis over de hierna volgende onderwerpen wordt opgedaan.

Algemene erfelijkheidsleer

Voor velen is het bekend dat het verschijnsel erfelijkheid te maken heeft met gelijkenis tussen ouders en hun kinderen. Om het proces van het doorgeven van erfelijke factoren (=genen) goed te begrijpen is elementaire kennis van de biologie noodzakelijk.

In de kernen van alle lichaamscellen liggen een vast aantal chromosomen waarop de genen liggen. Bij de geslachtelijke voortplanting worden er geslachtscellen gemaakt die de helft van het aantal chromosomen (DNA + eiwitten) bevatten. Alle erfelijke informatie van een ouder ligt in die ene geslachtscel besloten. Na paring van een mannetje en een vrouwtje vormen de twee geslachtscellen (haploïd) weer een nieuwe cel met het oude aantal chromosomen (diploïd). Hieruit ontstaat het embryo en later het volwassen individu. Dit individu ziet er meestal anders uit dan beide ouders maar er is ook overeenkomst. Bepalend hierbij is (a) wat is de verwantschap van de ouders onderling (b) de invloed van het milieu. Begrippen als dominant en recessief worden hierbij vaak gebruikt. We kennen allemaal het voorbeeld van blauwe en bruine ogen. De oogkleur wordt slechts door één gen bepaald en dit gen heeft een dominante (A) of een recessieve (a) vorm. Die vorm heet ook wel allel. In een individu zijn er altijd 2 vormen tegelijk aanwezig d.w.z. AA, Aa of aa zijn mogelijk. AA en aa zijn homozygoot. Aa is heterozygoot. Ook de termen fenotype en genotype kunnen hierbij gegeven worden. AA en Aa hebben beide het fenotype bruin oog terwijl het 2 verschillende genotypen zijn.

Wat verder ook meespeelt is het milieu. Door milieu-invloed kan het fenotype (verschijnselvorm) wel eens wat anders zijn. Bv. bij jonge babies kan in de in aanleg bruine oogkleur (AA) de eerste tijd nog wel eens licht gekleurd zijn. Bij dit voorbeeld van oogkleur spreken we van een kwalitatieve eigenschap. D.w.z. op 1 of enkele genen berustend. Mutaties kunnen een snelle en directe verandering geven. Een voorbeeld is de albino -mutatie. Eigenschappen die op meerdere genen berusten noemt men kwantitatieve eigenschappen, zoals bv. lengte of gewicht. Op zulke eigenschappen heeft het milieu (alles wat niet genetisch is) veel invloed, terwijl selectie slechts langzaam resultaten op zal leveren. Het verschijnsel inteelt - heterosis verdient apart aandacht in dit verband omdat zowel bij planten als dieren dit tot veredelingsuccessen heeft geleid. Door het kruisen van zeer verwante individuen kan inteelt ontstaan. Het gevolg is vaak inteeltdegeneratie (zwakke groei, ziektegevoelig etc.) en de zgn. homozygotie neemt sterk toe. Kruisen we inteeltlijnen onderling dan kunnen in bepaalde gevallen superieure hybriden (= bastaard en heterozygoot) ontstaan die niet nageteeld kunnen worden. Dit verschijnsel heet heterosis.

Erfelijkheid van de honingbij

In wezen is de erfelijkheid van de bij niets anders dan de erfelijkheid van bv. een huisvlieg. Wel zijn er een

aantal verschillen die karakteristiek zijn voor de honingbij. Allereerst is er het verschil in chromosomen-aantal bij werksters en darren. Darren ontstaan uit onbevuchte eieren en hebben geen vader en zijn daardoor haploïd (16 chromosomen). De koningin en de werksters zijn diploïd. In feite zijn darren "vliegende geslachtscellen" die een afspiegeling zijn van de genetische variatie van de koningin. Voor toetskruisingen is dit een uiterst belangrijk voordeel. Een ander facet is het feit dat een koningin zeer veel nakomelingen heeft en dat zij met ongeveer 10 darren paart. Als er geen kunstmatige inseminatie (KI) plaats vindt is er meestal geen invloed mogelijk op de inbreng van mannelijke zijde, een voorwaarde voor bewust kruisen. Verder is er bij honingbijen een overlap van generaties t.w. een koningin temidden van dochters die (half)zusters zijn, terwijl de eigenschappen van individuen moeilijk te meten zijn. Vooral op populatieniveau moet getoetst en geselecteerd worden (honingproductie, zwermgedrag). Eiproductie is daarentegen wel een eigenschap van het individu.

Voor het veredelen of liever voor het vermijden van inteelt is ook kennis van de geslachtsallelen noodzakelijk. Op het X-chromosoom ligt een gen dat meerdere allelen (vormen) kan hebben. In het geval van zeer strenge inteelt (moeder x zoon) is er de kans dat naast de helft diploïde vrouwtjes de helft diploïde mannetjes ontstaan. Door Woyke is onderzocht dat deze diploïde mannelijke larven in een zeer jong stadium worden verwijderd. Hierdoor ontstaat het verschijnsel hagel-schot ("shot-brood"). Er moet dus sterk op gelet worden dat er niet teveel verwantschap tussen de ouders optreedt omdat anders hierdoor inteeltdegeneratie optreedt. Overigens kan dat ook optreden door inteelt-effecten bij andere genen.

Computersimulaties wijzen uit dat bij een gesloten populatie van 10 volken er na 40 generaties, uitgaande van 12 sex-allelen nog maar 4 over zullen zijn; een garantie voor inteelt. De tegenhanger van inteelt is heterosis. Dit principe is bij uitstek geschikt voor de honingbij vanwege de grote genetische variatie. Hierop wordt verder terug gekomen.

Tot slot is de erfelijkheidsgraad (fokwaarde, "heritability") een belangrijk begrip i.v.m. de vooruitgang die bij selektoren bereikt kan worden. De erfelijkheidsgraad wordt bepaald door de verhouding van de genetische variatie t.o.v. de totale gemeten variatie. Voor honingproductie is dit ongeveer 0,23 en voor eileggen 0,31. Soms kan zgn. correlatie tussen twee eigenschappen een hulpmiddel bij selectie zijn. Bv. honingproductie is gecorreleerd met de hoeveelheid broed enkele weken voor de dracht, en met de drinksnelheid van bijen.

Het slot van dit artikel staat in het novembernummer.

Hoe het zoeken van de koningin te vermijden

MIJN BEDRIJFSMETHODE

S. Meijer

Gelijk zoveel anderen heb ik moeite met het vinden van de Koningin in een groot volk. Daarnaast heb ik er belang bij dat de volken tijdig gereed zijn voor de zomerdracht, dus zijn voorzien van een leggende jonge Koningin.

Op grond daarvan heb ik de volgende methode ontwikkeld.

Direct na de voorjaarsdracht, op een dag met goed vliegweer en bij voorkeur rond het middaguur, worden de volken gecontroleerd op de aanwezigheid van koninginnecellen. De volken bevinden zich op dat moment op 2 bakken van broedkamerformaat. Zodra belegde koninginnecellen aanwezig zijn wordt een raam met die cellen, met de op het raam aanwezige bijen, doch zonder de Koningin, overgebracht in een derde broedkamer. Deze broedkamer wordt vooraf voorzien van ramen met kunstraat en aan de buitenzijde uitgebouwde ramen. Deze derde broedkamer wordt op de bodem van het te behandelen volk geplaatst. Het raam met de koninginnecellen wordt in het midden van de broedkamer geplaatst. De voorkeur gaat uit naar een raam waarbij de koninginnecellen zich niet geheel aan de onderzijde bevinden, dit in verband met het warmhouden van die cellen.

Ook dient een schatting gemaakt te worden omtrent de datum dat de eerste jonge Koninginnen zullen uitlopen. De geschatte datum kan met krijt op de kast geschreven worden. Op deze broedkamer wordt een separator (tussenbodem) met een afneembare kleine vliegplank, geplaatst.

De in de bovenste broedkamers aanwezige vliegbijen zullen afvliegen op het ondervolk. Omdat het bovenvolk alle vliegbijen verliest wordt elke zwermneiging onderdrukt. Uiteraard kan na enige dagen gecontroleerd worden of eventueel nog koninginnecellen in het bovenvolk aanwezig zijn. Deze worden dan alsnog weggebroken.

Zowel het bovenvolk als het ondervolk worden diezelfde avond reeds gevoerd. Het bovenvolk middels een voerbak op het volk, het ondervolk middels een voerinstallatie via de vliegopening.

Ongeveer 3 dagen voor het uitlopen van de jonge Koninginnen wordt voor de vliegopening en wel over de gehele lengte daarvan, een strook moerrooster geplaatst. Dit om te voorkomen dat een jonge Koningin toch nog onverwachts met een deel van het ondervolk verdwijnt.

Vervolgens wordt door te luisteren naar tuten en kwaken gecontroleerd of er jonge Koninginnen uitgelopen zijn. Zodra dit het geval is wordt het raam met broed – waarvan alle koninginnecellen worden verwijderd – in het bovenvolk gehangen. In het ondervolk worden de ramen naar het midden geschoven en aan de buitenzijde wordt een uitgebouwd raam bijgehangen. De strook moerrooster wordt nu verwijderd.

In het ondervolk bevindt zich nu een jonge Koningin die na bevrucht te zijn niet met het leggen behoeft te wachten op het uitlopen van het broed van haar voorganger.

Zodra in het ondervolk gesloten broed aanwezig is, wordt de bovenbak van het bovenvolk bijenvrij gemaakt. Deze broedkamer met broed doch zonder bijen wordt in het geheel onder het ondervolk, dus op de bodem geplaatst. Ook dit onderdeel van deze methode vindt plaats bij goed vliegweer, overdag en bij voorkeur als er enige dracht is. De vliegplank wordt van de separator afgenomen en voor de vliegplank van het ondervolk gelegd. Aan de voorzijde van de kast wordt over de gehele breedte, onder het vlieggat van het bovenvolk tot ruim onder de plaats waar voorheen de weggenomen vliegplank aanwezig was, een stuk rood bordpapier of ander materiaal van een rode kleur aangebracht. Dit laatste bevordert dat de afvliegende bijen uit het bovenvolk in het ondervolk terechtkomen. Wat na enige dagen in de bovenvolken nog aan bijen resteert kan samengevoegd worden.

De ondervolken beschikken nu over een jonge Koningin (opgegroeid in een zwermcel), een maximum aan vliegbijen en voldoende uitlopend broed voor het verzorgen van het broed van de jonge Koningin. Dit volk gaat dus niet meer zwermen en is klaar voor de zomerdracht.

Imkers die bij de voorjaarsdracht gebruik maken van een honingkamer van het broedkamerformaat, kunnen deze na het slingeren op de volken plaatsen (moerrooster laten liggen) en daarna voor het ondervolk gebruiken.

Deze methode is vorig jaar op bescheiden wijze door mij uitgetest. Het resultaat was boven verwachting. Gaarna zou ik zien dat ook andere imkers deze methode uittesten en mij de resultaten laten weten.

S. Meijer,
Patrimoniumstraat 3,
7121 CG Aalten.

BIJENPLANT IN BEELD

Arjen Neve

een botanische tulp

In oktober moeten de tulpebollen weer in de grond. Het is daarom nu een geschikt moment om de aandacht te vestigen op een soort, waarop veel bijenbezoek is te verwachten.

Een geduchte concurrent.

Elk jaar prijken in de Hortus Botanicus van Leiden diverse soorten tulpen, gerangschikt in kleine bedden. Nieuwe cultivars, een 50-tal oude cultivars, waarvan één uit 1595, verkregen uit de Hortus Bulborum in Linen, en ongeveer 30 botanische soorten.

Al die tulpen zouden ook niet in de Leidse Hortus mogen ontbreken. De eerste directeur, de beroemde Clutius, heeft namelijk een zeer groot aandeel gehad in de invoer van de tulp in Nederland. De hele wereld kent ons land aan zijn klompen en

Als de verschillende soorten tulpen zo dicht in de Hortus bijeen staan geeft dat goede mogelijkheden een vergelijking te maken van het bijenbezoek. Het bed met de *Tulipa turkestanica* had tijdens mijn waarnemingen de meeste belangstelling van de bijen.

Het geslacht Tulipa.

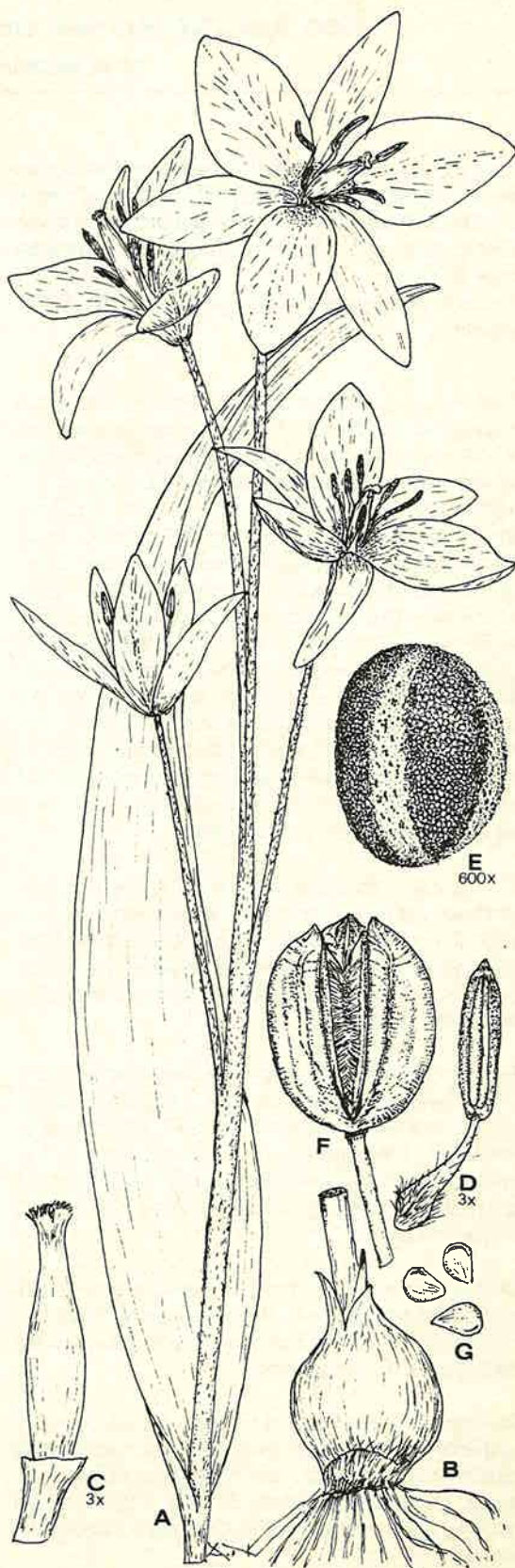
De tulp behoort tot de Leliefamilie. Het geslacht *Tulipa* is van oorsprong afkomstig uit Klein-Azie, de Kaukasus, Perzie en uit Turkestan en Bukhara in het zuiden van Rusland. Het geslacht is onderverdeeld in twee sub-geslachten, de *Eriostemones* en *Leiostemones*. De meest karakteristieke eigenschap van de laatste is de centrale stengel, die een enkele bloem draagt. De *Tulipa turkestanica* behoort tot de sub-groep *Biflores* van de *Eriostemones*. Soorten van deze groep hebben meerdere bloemen aan een centrale stengel. Deze botanische soort komt van oorsprong uit Turkestan.

De bloemen.

De bloei valt in april. Eerst openen zich de bloemen aan het einde van de bloemstengel. Het komt voor dat enkele bloemen aan het begin van de stengel alleen maar meeldraden ontwikkelen. De stamper is dan rudimentair aanwezig.

TULIPA TURKESTANICA Rgl

A bloeiwijze met blad; B bol; C vruchtbeginsel met stamper; D meeldraad; E stuifmeelkorrel; F geopende vrucht; G zaden.

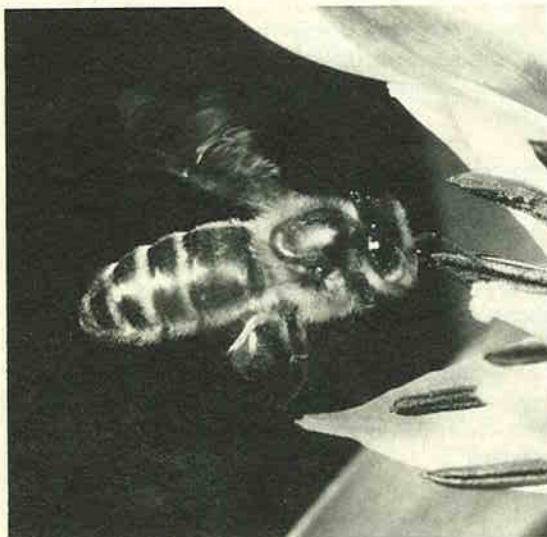

Als de bloemen in volle bloei staan en de bloemdekbladen wijd uiteen gespreid zijn, lijken ze op een puntige ster. Ivoorwit tot lichtgeel met een oranje hart. De drie buitenste bloemdekbladen zijn aan de buitenzijde bleekgroen.

Tegen de avond en bij slecht weer gaan de bloemen zich sluiten.

Ze nemen dan een horizontale of schuine stand in, waardoor de stamper en meeldraden goed beschermd zijn tegen regen.

De bloemen gaan toch niet zover dicht dat bijenbezoek onmogelijk is, want ook bij slecht weer worden ze bevrologen.

Nog een foto om te laten zien hoe graag de bijen een bezoek brengen aan *T. turkestanica*.

Tweekleurige stuifmeelklompjes.

De bijen verzamelen zowel nectar als stuifmeel. Ze lopen over de meeldraden om maar zoveel mogelijk met het stuifmeel in aanraking te komen.

Soms zijn de stuifmeelklompjes tweekleurig. Ze zijn in dit geval niet verzameld door bijen, die tot de kleine groep bijen behoren die zich niet houdt aan de zo geprezen bloemvastheid. Het stuifmeel van deze tulip is namelijk niet eenkleurig. Direct na het openen van de helmknoppen is het donkerbruin en tegen het einde van de bloeiperiode geel.

De bloemvastheid van de bijen is ook op de verschillende tulpesoorten waar te nemen. Bijen die de *Tulipa turkestanica* als voedselbron hebben gekozen zullen heus niet de er naast staande *Tulipa humilis* bezoeken en omgekeerd.

Na vierjaar in bloei.

Als in augustus de zaden rijp zijn gaat de fraaie doosvrucht met drie kleppen open. Bij slecht weer sluiten ze zich weer. Uit de zaden zijn weer nieuwe planten te kweken, waaraan na vier jaren de eerste bloemen verschijnen.

Voor de tuin.

De *Tulipa turkestanica* is niet zo'n opvallende verschijning als de gekweekte tuintulpen. Zoals zovele botanische tulpen is hij heel geschikt voor de rotstuin of een plaatsje in de border.

Een geschikt en beknopt boekwerk over de toepassing van bollen in de tuin is "Bollen en knollen" van Wim Oudshoorn uit de populaire serie "Groenboekerie". Een apart hoofdstuk is gewijd aan bolgewassen waarop bijen en andere insecten zijn te verwachten. De daarin opgenomen lijst moet u voor uzelf wel even aanvullen met de *Tulipa turkestanica*!

WIST U DAT...

... Sommige verenigingen al volop aan het denken zijn hoe de in maart '87 geplande boomplantdag met als thema "bomen en bijen" vorm te geven? Als men zich bedenkt dat de jeugd en de toekomst onlosmakelijk zijn, dan dienen we nu al plannen maken om de hele nederlandse schooljeugd van onze zoete hobby op de hoogte te brengen. Vroeger was u ook nieuwsgierig.. We komen erop terug.

... De instructiedag die eerder voor 25 oktober was aangekondigd is uitgesteld. Ook hier houden we u op de hoogte. Het wordt nu hoogstwaarschijnlijk 22 november.

Thema instructiedag: bomen, bijen en mensen.

RECHTZETTING

Op p.255 van het septembernummer, in het artikel over het bezoek aan Polen staat "Jan Dzierzon, de ontdekker van de parthenogenese, het onbevrucht zijn van de honingbijwerkster". Dit was een redactionele verschrijving, de juiste tekst luidde: "Jan Dzierzon, de ontdekker van de parthenogenese bij de honingbij". In een poging van de redactie het vreemde woord parthenogenese al gaande van een verklaring te voorzien ging het fout. Immers werkster en koningin ontstaan beide uit bevruchte eitjes. Alleen de dar is onbevrucht, heeft ook de helft van het aantal chromosomen; zie vooral het artikel van dr. van Heemert in dit nummer over deze zaken. Het staat op p. 295

VRAAGT U MAAR

Technisch geconcentreerd azijnzuur

De heer K.Kiers uit Emmen legt de volgende vraag voor:

Sinds enige tijd, - waarschijnlijk tot voor twee à drie jaren geleden -, is de ongezuiverde ijsazijn zoals de imkers dit altijd gebruikten voor het ontsmetten van de raten, niet meer in de handel. Het kostte destijds naar ik meen, minder dan f. 10, per liter en deze hoeveelheid was voor de gemiddelde imker wel voldoende voor enkele jaren. Intensieve navraag leert dat het op dit moment bij geen enkele grote of kleine zaak meer in voorraad is, en iedere winkelier heeft daarvoor zo zijn eigen en unieke verontschuldiging.

Een goedwillende winkelier heeft verleden week voor mij per computer geheel Nederland afgezocht, en diens conclusie was dat de ongezuiverde ijsazijn thans niet meer in de handel is. Azijnzuurextract (70%) in kleine flesjes is er wel en ook de gezuiverde ijsazijn van 98% is wel op bestelling te verkrijgen, zij het dan zeer duur.....

Vraag: wat is er aan de hand, waar is die nog te verkrijgen?

Antwoord

Er zijn allerlei azijnzuren in de handel, die afhankelijk van het doel (voor laboratorium, levensmiddelen of technisch gebruik) meer of minder duur moeten zijn. Zit een laboratorium-kwaliteit, zeg op f 40, - de liter, een technische kwaliteit moet rond een tientje opbrengen.

Ik heb hier en daar mijn licht wat opgestoken en heb te verstaan gekregen dat de ijsazijn op grond van het uitkristalliseren bij temperaturen beneden de ongeveer 17 graden een wat minder gemakkelijk te hantieren materiaal is. Vandaar dat veel azijnzuur thans in 70 en 80 procentige oplossingen wordt aangeboden. (U moet voor de grap eens opletten hoe mensen graag water verkopen.)

Een van de firma's met wie ik sprak, maar die niet direct in detail verkoopt, gaf mij te verstaan dat 80- procentig technisch azijnzuur voor rond een tientje de liter, afhankelijk van de drogisterij-marge overal in het land te koop moest zijn. Ik denk dat dat niet in de "zeer duur" klasse ligt. Mogelijk, zo werd me verzekerd heeft de handel/drogist het niet in voorraad maar dan moet het binnen korte tijd wel leverbaar te zijn. Die verzekering lijkt mij heel dicht bij de oorspronkelijke vraag te liggen en daarom volsta ik met een afsluitende opmerking dat azijnzuur, net als honing, erg hygroscopisch is. Laat je een flesje ijsazijn open staan dan vult het zichzelf door de aangesloten waterdamp. Wees er ook altijd erg voorzichtig mee, het is gemeen spul. Gaat er iets verkeerd dan kan de ammoniak een neutraliserende uitkomst bieden.

TIPS VAN HET CONSULENTSCHAP OKTOBER 1986

Om het volgende jaar over goede raten te kunnen beschikken, verdienen de niet in gebruik zijnde raten de nodige aandacht.

Ontsmetten met ijsazijn, nu de temperaturen nog hoog zijn, en daarna zodanig opslaan dat de muizen er niet bij kunnen. Ijsazijn 'bevriest' onder de 16° C. Een uitstekend middel om de raten tegen de grote wasmot te beschermen is het bacteriepreparaat SAN B 401.

Als u de Varroabestrijding met Perizin gaat doen, hoeft u in oktober nog niets te ondernemen, tenzij de volken al echt geen broed meer hebben.

Het beste bestrijdingstijdstip komt wat later in het jaar, als de volken echt geen broed meer hebben en de bijen al op de wintertros zitten.

Een systemisch middel zoals Perizin, moet absoluut 'niet' via het voer worden toegediend. Het middel moet in de bijen terecht komen en niet in het opgeslagen voer.

In uw vereniging wordt in veel gevallen een avond gehouden waarin alles over de Varroa-bestrijding wordt verteld. Informeer eens bij uw bestuur wanneer dit gaat plaatsvinden.

Er is nu opnieuw een videofilm te leen bij het Consulentenschap (officieel Consulentenschap in Algemene Dienst voor Insektenbestuiving en Bijenhouderij). In deze film komt ook de toepassing van Perizine uitgebreid aan de orde.

In het najaar worden nogal eens kasten omgegooid uit pure kwaadwilligheid. Om dit te voorkomen kunt u ze aan de standbalken vastmaken m.b.v. ijzerdraad en een stel draadspanners.

De rustige maanden breken nu aan. De kasten eventueel afdekken, zodat deze niet doorregenen. Zelfs een eenvoudige bedekking met landbouwplastic voldoet goed.

Eventuele winterbedekking wel zodanig aanbrengen dat deze gemakkelijk zonder verstoring te verwijderen is voor de nog komende Varroabestrijding.

Vaste planten na 5 jaar opnemen, scheuren, opnieuw uitplanten, om de bloeirijkheid te bewaren.

DE MOOISTE PLAATJES UIT MIJN VERZAMELING

Baldi Dekker sr.

De firma Liebig gaf in de tweede helft van de vorige eeuw en in het begin van deze eeuw honderden plaatjes uit, in series van zes stuks. Over bijen zijn er twee series verschenen. Verder ken ik nog twee losse plaatjes met bijen.

N.B. De firma Liebig bracht een vleesextract op de markt, zoals de hier te lande meer bekende firma Maggi dat doet.

tekst 1e plaatje: Récolte en miel et placement de nouvelles tablettes dans les ruches en bois en Italie, ofwel, het oogsten van honing en het plaatsen van nieuwe ramen in houten kasten in Italie.

tekst 2e plaatje: La prie d'un essaim. La récolte du miel. Abeille, ouvrière, reine, faux-bourdon, ofwel, Het nemen van een zwerm. Het oogsten van honing. Bij, werkster, koningin en dar (eigenlijk "valse-hommel")

tekst 3e plaatje: Nids d'abeilles sauvages dans les troncs d'arbre decouverts et pillés par les Vedas, ofwel, nesten van wilde bijen in boomstammen, ontdekt en geplunderd door de Vedas. (Wie of wat die Vedas voor lieden zijn is de vertaler niet bekend; komen misschien uit een romantische tekenduim?)

BIJENSTAND „DE BIJENKORF” Sinds 1897

HONING EN STUIFMEELPOLLEN

Bloemenhoning - Lindehoning - Klaverhoning
Boekweithoning en Acaciahoning in 2 soorten.
Bij grote afname extra korting.

Tevens hebben wij alle imkersartikelen, meubelwas en specialiteiten.
Prijscourant op aanvraag.

Ons magazijn is geopend van maandag t/m zaterdag
van 8 uur 's morgens tot 6 uur 's avonds.
In de zomermaanden tot 9 uur 's avonds.

HOEVELAKENSEWEG 144 - 3784 WK TERSCHUUR
Telefoon 03426 - 1978 of 2167 - postrekening 2622

MEER KWALITEIT, VOOR MINDER GELD

- * Bijenteelt-producten
- * Imkers-benodigdheden
- * Houtbewerking; speciaalopdrachten
- * Dienstverl., kurs., advies, etc.

Vraag nu gratis prijslijst en verkoopadressen aan.

Imkerij; onderwijs-proef-bedrijf i.o.
Postbus 2150 / Zuidbuurt 91
(op afspr. en iedere za.)
VLAARDINGEN tel. 010 - 4746685

Landinzicht

SPEURBIJTJES

Opgeve schriftelijk. Tarief: 20 woorden f 7,50, elk woord meer 35 cent; te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. VBBN Wageningen.

ELKE JAARGANG OP DE PLANK en bij de hand. Wij binden uw Bijenteelt in, voorzien van gouden titel. Boekbinderij "Vision", de Woerd 43, 7824 RB Emmen (Dr.) Tel. 05910-25361.

TE KOOP: een driersaams honingslinger. Spotprijs. Tel. 05151-1252 dhr. de Vries (Workum).

TE KOOP: antieke eiken honingpers te bevragen bij: S. Bruienberg. Tel. 05120-31898 (Drachten)

TE KOOP: Bijenvolken. R.v. Rennes, Algemeer 67, Bennekom, Tel 08389-14753

TE KOOP: bijenvolken, simplexkasten, RVS honingslinger en toebehoren, A. de Groot, Tel 03463-1557

TE KOOP: mijtvrije bijenvolken in kast met toebehoren, wagens beëindiging van de hobby. Inl. N.A.M. van der Waart, IJmuiden. Tel. 02550-12588.

TE KOOP AANGEBODEN: gaaf exemplaar van "Handboek der moderne Bijenteelt", Schotman/Wedmore. Uitgave 1942. Tel. 03404-19030

TE KOOP: 3 bijenvolken met 2 broedkamers. (3 à fl 225; en 2 à fl 150;) Bijenschuur fl 100; Tel 033-722512 (Amersfoort)

TE KOOP: goed bewortelde Euodia bijenboompjes fl 5; per stuk. J. Meijer, Mariendaalse weg 24, 6561 BM Groesbeek. Tel. 08891-2940

GEVRAAGD: een honingslinger. Tel. 01838-2323. Dhr. v. Driest (Goudriaan).

BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN., JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.

Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **weder-verkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

Op 18 augustus 1986 overleed op 83-jarige leeftijd ons erelid, de heer

W.A. van ELMPT

Hij zal in onze herinnering blijven voortleven als een zeer actief lid waaraan onze vereniging veel te danken heeft. Wij wensen zijn nabestaanden veel sterkte met dit verlies.

Hoewel ons blad al vorige maand aandacht vroeg voor het overlijden van de heer Atze Dijkstra uit Oosterwolde kregen we vanuit zijn eigen imkersvereniging nl. die te Ooststellingwerf (voorzitter W.J. Sjouke, secretaris K.S. Gerritsen) nog de volgende beschouwing gewijd aan zijn overlijden:

Atze Dijkstra, Imker te Oosterwolde 1912 - 1986.

Met grote bewondering hebben we onze vriend en ons bestuurslid Atze Dijkstra het laatste jaar gade geslagen. Hij werd door zijn ziekte erg gekweld. Maar door zijn enorme wilskracht en doorzettingsvermogen kon hij nog doorgaan, hoe moeilijk dat soms ook was.

Nu is de strijd gestreden; op 10 juli 1986 is hij te midden van alles wat hem zo lief was ingeslapen.

Het was februari 1986 dat Bijenkenner Atze Dijkstra 50 jaar lid was van de VBBN en de Imkersvereniging Ooststellingwerf.

Ter gelegenheid van zijn gouden jubileum reikte het hoofdbestuur van de VBBN hem de gouden erespeld uit. Dijkstra ontving voor het vele werk dat hij voor de bijenteelt in Nederland heeft gedaan alle verenigingsonderscheidingen die een lid/bestuurslid kan ontvangen.

Dijkstra heeft met zijn fabelachtige kennis van het leven van de bijen duizenden anderen zowel op het nationale als internationale vlak, verrijkt. Hij trok 48 maal met diavoorstellingen het land in, hij organiseerde 22 exposities, hij gaf tien bijenteelt- en vijf strovlechts cursussen. Hij verzorgde vele lezingen. Van zijn hand verscheen een boekje over de korfimkerij. In de 50 jaar lidmaatschap heeft de heer Dijkstra verschillende bestuursfuncties bekleed.

Naast het imkeren was Atze Dijkstra een verwoed verzamelaar van alles wat met bijen te maken had. Zo heeft hij uit alle delen van de wereld een unieke verzameling opgebouwd.

De mooiste uren van zijn leven dankte hij aan de Bijen.

Hij ruste in Vrede.

IMKERIJ „t SCHUURTJE ”
Depot BIJENHUIS, Wageningen
"Alles van en voor de bijen". Ruime voorraad in
imkersartikelen, lectuur, drachtplanten, zaden
enz.
Regelmatig goed ontwikkelde volken te koop.
Oud Loosdrechtsedijk 115,
1231 LS OudLoosdrecht, Tel. 02158-4104

imkers agenda

3 OKTOBER NIJVERDAL

Honingkeuring kring Oost Twente in Nijverdal, Grote-
straat 154, lunchroom bakker Mulder.

4 OKTOBER HILVARENBEEK

Jaarvergadering van de Vereniging Vrienden van de
Ambrosiushoeve. Aanvang 10.30 uur in Hotel Brabant
en 's middags op de Ambrosiushoeve.

4 OKTOBER ZUTPHEN

Honing en milieumarkt van 10.00 tot 16.00 uur op de
Schupstoel in Zutphen. In verband met de organisatie
worden kraamhouders verzocht contact op te nemen
met de heer Tempelmans Plat, tel. 05750 - 15373.

17,18,19 OKTOBER APPINGEDAM

In de Pelikaanhal te Appingedam vindt de jaarlijkse
honingkeuring en tentoonstelling van de kring Gronin-
gen plaats. Het evenement valt samen met de
pluimvee- en konijntentoonstelling van de P.K.V. Fi-
velingo. Inlichtingen bij de heer R.R.Saal, tel.
05960-27519.

24 OKTOBER HAARLEM

In 1984 konden aanwezige imkers honing- en honing-
koeken proeven en keuren. Nu zouden wij graag
VBBN sub-verenigingen uitnodigen hierbij aanwezig
te zijn. "Scouting Haarlem", Parklaan 108 A te Haarlem
is de plaats van samenkomst.

31 OKTOBER LEIDEN

Dr. R.T.Simon Thomas van het Farmacologisch Labo-
ratorium in Amsterdam weet (bijna) alles van de bijen-
wolf, een door imkers niet graag gezien insect.

8 NOVEMBER STEENWIJK

De VBB-Steenwijk viert een 50-jarig jubileum en orga-
niseert daarom voor de groep Overijssel-West een ho-

ningkeuring. De honingkeuring wordt gehouden in de
tentoonstellingsruimte onder de Openbare Biblio-
theek in de Nic. ter Maethstraat 2 te Steenwijk. Het
reglement van de Nationale Honingkeuring wordt
daarbij gehanteerd. Inzendingen worden tussen 9.00
en 9.30 uur verwacht. In de honingkeuringsruimte is
een tentoonstelling en zijn er video-opnamen. De be-
kroonde inzendingen maken deel uit van de tentoon-
stelling. De route door de tentoonstelling zal worden
bewegwijzerd. Inlichtingen bij de heer G. Hahn, tel.
05210-16177, M.Kiersstraat 25 te Steenwijk.

5 -12 NOVEMBER STEENWIJK

Expositie over bijenhouden in de tentoonstellings-
ruimte van de Openbare Bibliotheek te Steenwijk, Nic.
ter Maethstr.2. Organisatie VBB-Steenwijk e.o.

29 NOVEMBER BUNNIK.

2e Verzamelaars ruil- en verkoopbeurs. 's Middags
van 14.00 tot 16.00 uur.

LAATSTE NIEUWS

Op vrijdag 17 en zaterdag 18 oktober a.s. wordt
in de gebouwen van de Katholieke Universiteit
te Leuven het

7e VLAAMS IMKERSCONGRES

georganiseerd. Het thema luidt: **De rol van de
bij in de bestuiving van Land en Tuinbouwge-
wassen.**

In grote lijnen ziet het programma er als volgt
uit:

vrijdagmiddag: colloquium gericht op fruitteler
en imker met vijf Belgische sprekers en vier
sprekers uit NL,GB,D en F.

zaterdagochtend: imkerscongres of toeristisch
programma. De buitenlandse sprekers herha-
len hun voordracht van Vrijdag, niet de Belgi-
sche.

zaterdagmiddag: zes actuele imker-onderwer-
pen komen in 20-minuten durende vergaderin-
gen aan bod. Einde 18.00.

Kosten voor deelname is voor ieder van de da-
gen BF 350.

Het lijkt een boeiend congres te kunnen wor-
den waarvoor vanuit Nederland belangstelling
is te verwachten. Daarom verschaft het Bijen-
huis nadere informatie en u kunt u daar tot 10
oktober voor deelname aanmelden en de te-
genwaarde van de kosten in BF te verrekenen.

® Perizin

Zowel in het BIJENHUIS als bij onze 30 depôts is tijdig verkrijgbaar,

PERIZINE-behandelingsset

Inhoud: 1 flesje à 10 ml perizin
1 knijpfles
1 stijgbuisje
1 doseerbeker
1 pipet samen à f 54,90

PERIZINE-navulflacon

Inhoud:
1 flesje à 10 ml perizin à f 39,50

HET BIJENHUIS WAGENINGEN

Grintweg 273 - 6704 AP Wageningen - Tel. 08370-22733

IS MET ZIJN 30 DEPOTS ALTIJD DICHTBIJ

Depot Friesland:

H. Akkerman, Oostenwoldseweg 47,
8421 RP Oldeberkoop, tel. 05164-439.
Open di., vr. middag, zat. morgen en na tel. afspr.

Depot Groningen:

Fenna en Ger Postma, Kampenslaan 8, 9626 TE
Schildwolde, tel. 05982-1455.
Open dagelijks, behalve vr. na 12 u.

Depot Onstwedde:

H. Bessembinder, Wessinghuizenweg 18, 9591
VJ Onstwedde, tel. 05991-1226.

Depot Assen:

Mevr. J. Blomsma-Mast, Dreslanden 90
9407 JA Assen, 05920-45277.
Open: di. en vr. van 14.00-17.30 en za. 9.00-12.00
uur en op telefonische afspraak.

Depot Staphorst:

W. Bloemert, Lankhorsterweg 28, 7951 PP Stap-
horst, tel. 05220-52865. Open: ma. en do. van
18.00-20.00 uur, zat. van 8.00-12.00 uur en na tele-
fonische afspraak.

Depot G.J.L. ten Cate:

Verzetstraat 54, 7671 GL Vriezenveen,
tel. 05499-3040.

Depot Enschede:

A.M. Spit, Sternlandweg 21, 7548 BV Boekelo,
tel. 05428-2703. Open ma., wo., do.: 16-19 uur,
zat. 9-12 uur en na telefonische afspraak.

Depot Reggedal:

H.J. Hannepen, de Hogenkamp 2, 7471 CW Goor,
tel. 05470-75576.

Depot afd. Gorsse:

G.J. Lensink, Deventerweg 4, 7213 EG Gorssel,
tel. 05759-2468.

Depot Achterhoek:

B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle,
tel. 05736-479.

Depot Winterswijk:

M.J. Grovers, Miste 4, 7118 WB Winterswijk,
tel. 05435-239.

Depot Flevoland:

Mevr. H. Mulder-Scheepmaker, Boeier 04-58,
8242 CL Lelystad, tel. 03200-40393. Open do.,
vr., 17-19 uur en na tel. afspraak.

Depot afd. Epe:

Coöp. Novaco (Welkoop), Paasvuurweg 7, 8161
CA Epe, tel. 05780-12317.

Depot Nunspeet:

Th.G. Veenstra, Pr. Frederikstraat 13, 8081 NN
Nunspeet, tel. 03412-54037.

Depot Apeldoorn:

J. Kwak, Prinsende 15, 7317 BA Apeldoorn,
tel. 055-216461. Open do., vr., 18-20 u. en na tele-
fonische afspraak.

Depot Boerenbond Neerbosch-Hees:

St. Agnetenweg 63, 6545 AT Nijmegen,
tel. 080-777793.

Depot West-Betuwe:

Imkerij „Lingebij“, Mw., C.E.A. Meissen-Zuider-
wijk, Lingedijk 84, 4196 HC Tricht, tel.
03455-2438.

Depot Bunnik-Houten:

B.Th. Barten, Koningslaan 23, 3981 HD Bunnik,
tel. 03405-61742.

Depot Hilversum:

Imkerij 't Schuurtje, Oud Loosdrechtsdijk 115,
1231 LS Loosdrecht, tel. 02158-4104. Open ma.
en wo. van 13.00-19.00 uur. Vrijdag en zaterdag de
hele dag.

Depot West-Friesland:

Klaas Verlaet, Ganker 11, 1654 JH Benningbroek/
Nibbixwoud, tel. 02297-2325.

Depot Noord-Holland:

H.S. Homburg, Velsersduinweg 165,
1971 ZB IJmuiden, tel. 02550-21530.
Open dagelijks van 13-16 u. en na tel. afspr., do.
gesloten.

Depot Rotterdam:

Mevr. en dhr. Schmitz, Molcatensingel 266,
3077 SH Rotterdam, tel. 010-833944.
Na telefonische afspraak.

Depot Gouda:

C. Bos, 3e Tochtweg 6, 2841 LM Moordrecht,
tel. 01802-1227, na tel. afspr.

Depot afd. Dordrecht:

W.A. Boevé, Rigelhof 59, 3318 CX Dordrecht,
tel. 078-171216.

Depot „Pronksluis“ afd. Schouwen- Duiveland:

C.L. v.d. Wekken, Provincialeweg 5,
4321 SM Kerkwerve, tel. 01110-4821.

Depot Walcheren:

Bisschopsstraat 25, 4353 BN Serooskerke,
tel. 01189-1499.

Depot Zeeuws-Vlaanderen:

Iz. de Hullu, St. Jansdijk 10, 4504 PB Nieuwvliet,
tel. 01171-1458.
K.J. Wolfert, Pr. Mauritsstraat 21, 4571 HB Axel,
tel. 01155-2720.

Depot Oirschot:

A. Pel, t Kasteeltje 3, 5688 EN Oirschot,
tel. 04997-2096.

Depot Limburg:

Dhr. G. Bruls, Altaarstraat 26, 6365 AK Schinnen,
tel. 04493-1255.